MARCI ANTONII NATTAE ASTENSIS DE ORATIONE AD DEVM

Dialogus, qui Marinus inſcribitur.

NOVITER IMPRESSVS, AC OMNI CVRA A MENDIS excuſſus, opus maximè fidelibus neceſſarium.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS APVD FRANCISCVM DE PORTONARIIS
M D LVII.

MARCVS ANTONIVS NATTA
MARGARITAE PALEOLOGAE MANTVAE DVCISSAE ET MONTISFERRATI MARCHIONISSAE ILLVSTRISSIMAE.
S. P. D.

EXIT A ME OPVS NOVVM Illustrissima Princeps solenni titulo: Nam eo exprimitur officiũ quod homini competit pio, & quod habet quadam ex parte cũ Angelis commune. Facturus operæpretiũ videor, si quid ad confectionẽ eius me impulerit enarrabo: nam si id fecero, ostendetur fusè magis & dilucidè quantam rem opus istud ferat, & fuerit ad materiam ipsam hæc veluti quædam præ foribus prælusio, quo magis vnicuiq; libeat intrare. Ego quum mecum animo sæpe reputarem, quæ nam potissimum humanarum actionum Deo nos coniungere & affigere vtcunque valeret, dum mortali hac vita detinemur, nihil magis existimaui ad id conducere, quàm orationem: qua deiecti mente agnoscentes imbecillitatem & miseriam nostram, diuinam eius clementiam & benignitatẽ imploramus, quod etiam vetustissimis Theologis video placuisse, qui eam sic diffiniunt, vt nihil aliud sit Oratio, quàm ascensus mentis in Deum: qua in re admirabile illud, Nos qui terrenum sumus animal, intantum scandere, vt perueniamus ad eum, qui supra omnia est: quem liceat statim alloqui, omnesq; animi affectus coram depromere, & petere quæ petenda videntur. Quod si ille se se durum difficilemq; petitionibus nostris præberet, nec annueret omnino rogatis: magnum tamen illud benignitatis inditium, quòd dignos habet, vt non de eo tantùm, sed cum eo etiam loquamur. Sed nunquam legitimas ille preces reie-

cit. Nemo vnquam pius vacuus illinc recessit, quin aut quæ petebat, aut plura etiam & meliora qua m petebat, referret. Sic excipit ille petitiones, vt his, non verbis, sed beneficia largiendo respondeat. Videbam in lege veteri orationum vi & efficacia cœlum primo pluuijs clausum, deinde reseratum: placatas feras: ardorem ignis extinctum: hostes domitos; minaces prædictiones euictas: Quid nunc faciendũ est nobis post Euangelij lucem & gratiam receptam, qui non specta re præsentia, sed futura inquirere iubemur? Nonne magis Orationibus vacare debemus? vt per has grati familiaresq; Deo redditi, dimẽso vitæ huius spatio ad ingentia illa præmia veniamus, quæ alio in seculo pijs omnibus persoluuntur. Mercari hic quidlibet a Deo possumus, non auro & argento, sed supplici prece, pioq; affectu. Illud tamen ingens cœli mercimonium præ omnibus appetendum est: proq; eo assiduæ preces fundẽdæ. Magni has æstimat Deus, plusquã cætera omnia, quoniam non de nostro funduntur hæ patrimonio, sed de nobis metipsis: ideo nec dignius aliud offerre possumus. At eædem quam necessariæ? Clamat in Euangelio Dominus. Oportet semper orare & nunquam deficere: quod enim oportet fieri, id faciendum est. Recte dictum est tam necessariam esse orationem ad animorum quam cibum ad corporum salutem: quãquam in eo differant, quod cibus sæpius per diem ingestus lædit: Oratio frequenter repetita iuuat, quocirca assiduitas eius iubetur. Omnes insuper mortales ad hoc orandi munus vocantur: Nec est vlla generis, aut bonorum & dignitatum exceptio. Nam si pro Regibus & principibus alij orare iubentur, quanto magis pro se Reges ipsi & Principes orare tenentur? Dauid, qui tantus fuit Rex, & tot exercituum debellator, intempestæ etiam noctis curriculo, Orationes fundebat ad Deum: & id munus adeo regale ducebat, vt ei plurimas adderet gẽmas, lachrymas scilicet ex oculis vbertim fluentes: Nam eius illa est vox. Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Hæc ego & his plura cogitans, & iam perspiciẽs magnam esse Orationis dignitatem, vim, necessitatem, dedi iandudum operam, vt quæ de ea sancti ecclesiæ Doctores dicerent cognoscerem. Ausus sum etiam quæcunq; perlegeram, in Dialogum conferre, qui Marinus inscribitur, propterea quod is inducitur concionem ea de re a Bonifacio Monacho habitam in cœtu amicorum & familiariũ recitare. Hos ego sermones multa à me cura & opera contextos, & magna ex parte de sanctorum Patrum floridissimo viri-

tui inclyti nominis auspitio in vulgus edere, vt perpetuum id esset meæ erga te fidei & obseruantiæ monumentum. Maiores tui Montisferrati oram sub eorum ditione tenentes, familiam nostram diuitijs, opibus, magistratibus extulere. Tu quoq; per eadem vadēs vestigia me honoribus, quos habuisti, amplissimis ornasti, & ea non petenti obtulisti, quæ petentibus multis denegasti: Quamobrem nos te quibus possumus prosequimur muneribus, & qualencunq; referre gratiam cogitamus. Solent Principes, doctos & eruditos viros prouehere, eosq; opibus suis illustrare: Illi contra nomina eorū ingenij sui monumentis inscribunt, & quantum in ipsis est, ab interitu & obliuione vendicant. Nam beneficio duntaxat literarum veterū hominum memoria retinetur. Nulla autem res erat, de qua ad eos non scriberetur, modo cognitione & studio digna esset liberali. Extant Vitruuij libri ad Cæsarem Augustum de Architectura, & Oppiani ad Antoninum Pium de piscibus. Legi quandoq; cuiusdam ad Cōstantium Cæsarem de agricultura volumina. Plinius quoque multarum literarum vir vbi herbarum narrationem aggreditur, meminit alterius, qui ad Neronem Imperatorem volumen dedit de simpliciū effectu: Multa sunt huiusmodi penes veteres, quos recentiores scriptores imitantur. Ego tamen commodius videor hunc meum laborem ad te destinasse, quoniam hic non tractatur aliquid quod e remotissimis disciplinis petitum paucis queat innotescere, sed agitur de re vulgo nota & peruulgata, de qua ipsa etiam facile cognoscere & iudicare potes: & quæ naturæ studioq; tuo non repugnat sed maxime conuenit. Sciunt omnes quanta cupiditate seu quanto potius feruore & igne quæcunque ad Christianam pietatem pertinent persequaris. Hoc non dicerem videns me latino sermone non satis tibi percepto scripsisse, nisi quod pollicitus est amicus quidam & familiaris meus curaturum se, vt hic liber Itala lingua legeretur, quod etiā præstitit. Nam si latine duntaxat loqueretur, vituperarent multi, quod id ad te pro munere dedissem, quod nec inspicere nec attrectare posses. Nulla nanq; libri clausi vtilitas. Is porro liber tibi clausus esset, qui lingua tibi pene incognita loqueretur. Nunc effectum est interpretatione, vt nihil eorum quæ hoc libro continentur, tuam effugere queat notitiam quamuis arduum atque graue; & ea de causa adduci possum, vt amem magis sermonis mei simulachrum, quam ipsum sermonem meum, cuius dicor esse pater. Non me præterit horum

temporum consuetudo, Nam solent quicunq; scripta sua quibusdā dicant, eorum pariter laudes commemorare. Possem equidem non minus id aptè facere quàm nonnulli, nec me terreret fœmineus sexus, quoniam plures fœminas & vetusta secula tulerunt, & nunc etiā nostra ferunt omni laude dignas, quarum nomen & poetarum carminibus & aliorum scribentium monumentis celebratur. Enimuero (vt cætera omittam) diuinis in literis Iudith, Hester, Debora ob eximiam earum virtutem prædicantur. Legitur item Plutarchi summi Philosophi libellus de mulieribus insignibus, quo complexus est plurimas mulieres, quæ egregia facinora tum sibi, tum ciuitatibus suis vtilissima pepererunt. Diuus quoque Hieronymus plures sui seculi fœminas commendat: & quasdam existimans multis viris fortiores & constantiores extitisse, ait eas cum seculo sexum pariter vicisse. Præstat imbecillitas sexus, vt quicquid illic residet virtutis, id maius & admirabilius cunctis esse videatur: Nam eo magis elucet ingeniū artificis, quo materiæ bonitate minus adiuuatur. Ergo te iure poteram laudare, & magis quàm quenquam virum, sed ne id faciam coram, & in epistola quam ad te scribo, dehortatur pudor, non solum tuus, cui maxime parcere debeo, verum etiam meus. Est enim impudentiæ non mediocris pudenti homini suas ingerere laudes. Demum appetant laudari hi, quorum laus in obscuro sita est. Tua virtus, quæcunque ea sit, in maximarum rerum administratione perspecta non eget ore cuiusquam commendari. Non defuere e veteribus sapientibus nonnulli, qui dicerent summam laudem esse mulieris, si non innotesceret, & de ea pauci audissent, pauciores etiam vidissent. Est vbi sententia hæc recipi valeat. At in Principe fœmina neutiquā recipitur, quam oporteat multa perspicere, vt multorum prospiciat saluti, huic certè conuenit non intra domesticos latere parietes, sed prodire sæpius in solem (vt aiunt) & puluerem, & illo loco & ordine digna gerere, & ex gestis innotescere, et clarum nomen habere, quod tibi Deo benefauente arbitror contigisse. Et de his quidem plura habens dicere, desino. Vt autem ad materiam huius reuertar libri: hæc non temere proposita nunc fuit, de qua fieret sermo: Nam si vlla vnquam tempora Christianorum omnium orationibus adiuuari debuerunt, hæc profecto sunt, quibus ob potentissimas clarissimorum Regum discordias totus Christianus orbis bellorum ardet incendijs. Quod enim flumen ingenij tantum; quæ tam admirabilis dicendi facultas, vt queat horum temporum calamitates satis digne

complorare? Nonne omnia militari licentia fœdata fuere? quot oppida direpta? quot incensa? quàm multarum matronarum & virginum violata castitas? quot patrias relinquere sedes cum coniugibus & liberis coacti, in syluas vel ad præerupta quædam saxa concesserunt? agrorum vero cultus quam latè multis locis desertus? quoties collatis signis dimicatum? quæ demum caret ora Christiano sanguine? Quid exactiones referam acerbissimas, expilatas prouintias, vrbes iam iamq; ruentes? Quid Turcas claustris Christiani orbis imminentes, & magna manu inuadere paratos? & (o stultas nostras discordias) hæc tanta mala non videmus aut dissimulamus. Iratus est plane Deus, qui nos ferri præcipites & tempestatibus tam fœdis iactari permittit, Is conuersione vitæ ad meliora leniendus: Is cunctorum precibus, gemitibus, lachrymis, supplicijs flectendus atque placandus. Sed iam ad Dialogum est veniendum (is enim reliqua explicabit) quem hilari atque læta, vt suscipias fronte rogo, quemadmodum naturæ tuæ benignitas exigit: idq; si feceris, quum multum tibi debeam, me plurimum debere arbitrabor. Vale.

ALBERTI CARRETI
EX MARCHIONIBVS SAVONAE IN OPERIS COMMENDATIONEM EXASTICON.

NOn Aurũ, nec Opes, (parua hæc ſunt munera) ſed quo
Eſt iter ad Superos, hæc tibi Natta dedit.
Hoc iter eſt tutum, placidumq́; huc peruolat omnis,
Qui mente aſsiduas fundit & ore preces.
Funde preces igitur. Deus has qui præcipit audit,
Hic ſemper uerax, ſemper & Omnipotens.

MARCI ANTONII NATTAE ASTENSIS, DE ORATIONE AD DEVM DIALOGVS QVI MARINVS INSCRIBITVR.

MARINVS.

ITANE Verum Dorothee, Bonifacium monachum sermonem pridie habuisse in æde diui Secundi de oratione ad Deum precatoria, teq; et sermoni interfuisse? nam vtrunq; relatum est. DOROTHEVS. Vtrunq; verum Marine, & Bonifacium cum sermonem habuisse, quem dicis, & me quoq; affuisse, vnà cum alijs pluribus: nam magna in multitudine acta res est. Sed num addi quoque vis (quod certè vis) Bonifacium illo die tantum fuisse, vt ambigam sæpius, vtrum sermo eius plus hominibus vtilitatis attulerit, an iucunditatis? vtroq; certè valuit: & quoniam illud Poeticum veritate non caret.

Omne tulit punctum, qui miscuit vtile dulci:

Mirè a theatro fuit comprobatus. Est quidem is Bonifacio mos aptè ac ornatè dicere: non quòd voluptatem sequatur, sed quia vtilitatem cogitat facere cum voluptate: nam sic dictitat veteres ecclesiæ Doctores fecisse. Varia autem et multiplex ea de re fuit disputatio: propterea quòd non solum de sanctorum Patrum scriptis Bonifacius, sed multa etiam e gentium literis in eam congessit. Accessit quoq; illud: quòd nihil sibi prætermittẽdum illorum putauit, quæ ad susceptæ materiæ tractationem pertinerent: his de causis sermo ille omnis visus est admirabilior. Scio plurimos vel infinitos potius, idem argumentum tractasse. Quis enim è veteribus Theologis, Quis e recentioribus de oratione hac, qua supplicatur Deo, non dixit aut scripsit? Veruntamen rem tam vetustam, tanq; multis commentarijs agitatam, Bonifacius tanta tractauit grauitate

et elegantia, vt non didicisse ab alijs, sed ea ipse inuenisse videatur. Sunt nonnulli, qui absurda quædam et ridiculosa argumēta ad dicendum sibi proponunt: Alij paruarum rerum vel inutilium tractationem suscipiunt. Ego vero summa commendatione dignos iudico, qui maxima quæq; et pulcherrima aggrediuntur: ad quæ iam plures accesserunt: et in quorum explicatione cupierunt omnes præclare se habere, pauci autem potuerunt. Hic mihi si quis ea vel mediocriter attigerit, amplectendus uidetur: quoniam melius est de utilibus opinari aliquid commode, quàm de inutilibus scientissime disputare: et longe præstat in magnis paululum promouere, quàm in paruis excellere: Animaduerto etiam rei difficultatem: nam facilius est parua attollere dicendo, quàm magnis suum decus et robur reddere: Facilius in ioculari materia ludere, quàm in graui et seria luculentam aliquam et succi plenam sententiam afferre. Sed ut ad Bonifacium reuertar, tractauit ille argumentum tritum et peruulgatum, et sæpius etiam in concionibus apud populum uentilatum: eadem dixit quæ superiores: sed longe, (ut mihi persuadeo) suauius et elegantius. Mutuatus est a ueteribus, unde eos superaret. Sed quid ego hæc ad uos de Bonifacio? Nota est hominis doctrina, nota eloquentia: Quid cæteris illo die acciderit nescio: præter illud, quod postquam perorauit, placuisse uisus est omnibus: quantum ex uulgi sermonibus et alijs quibusdam signis colligere poteram. Ego certe dum eum audirem, triumphare quodammodo, et quasi diuinus quidam mihi uir esse uidebar. MAR. Nemo nostrum est, qui non intelligat quantus sit in dicendo Bonifacius. Veruntamen quod ais illum non sua, sed aliena dixisse, nequaquam in eo se præclare habuisse uideri potest: DOR. Ego illum aliena, et sua, dixisse pono; aliena inuentu: sua ordine: et miro quodam dicendi more: Etenim quum in naturalium rerum cognitione quæratur de uero et falso, deq; eo inter homines disceptetur: falsitas autem possit esse multiplex: et uerum unum sit: non possunt plures uerum dicere quin idem dicant: refert tamen quomodo quidq; dicatur: nam unus sic, alius sic exponit. Ille autem plurimum proficit, qui apertius et luculentius, et ad suadendum accommodatius dicit: nam hūc sibi præstituit dicendi finem quicunq; dicit, ut suadeatur auditor: quod et si non semper assequitur, sicut nec semper medicus ægroti salutem: tamen quantùm in se ipso est, id efficere conatur. Itaque laudo ego Bonifacium q ad dicendum pulcherrimam delegit ma-

teriam, et Christianis omnibus necessariam: quodq; in eius explicatione elegantissime versatus est. Quanquam mihi aliquando uidetur ille de oratione hac precatoria ad Deum, verba facere voluisse tanto studio, quod ipse eam valde amaret: & vt Monachus assiduè frequentaret: hacq; de causa eo melius fortasse descripsit, quo eam magis nouerat. Et (vt dicam quod sentio) idem penè fecit quod Pausias quidam Sicyonius vetus pictor. Is quum valde diligeret Glyceram municipem suam coronas vendentem; quumq; iam multa antea egregiè pinxisset, tandem pinxit ipsam, cuius amore tenebatur, coronam e varijs flosculis texentem: hæc'q; tabula, omnium quas idem artifex elaborauit, nobilissima fuit. Sic dicam Bonifaciū id concionando prosequutum, quod maximè diligebat; & quo maximè oblectabatur: atq; ea de causa præcipuum hunc eius sermonē & clarissimum extitisse. Nemo enim reperietur, qui non id, cui studet, et in quo magnam temporis partem terit, non cupiat qualibet ratione attollere & commendare: amore præsertim eam ad rem stimulos & calcar addente. Hic quid ego pictorem illum Sicyonium Bonifacio conferam? Non equidem debeo. Veruntamen pictor cupidine incitatus, depinxit mulieris formam, qua tenebatur: et quā qui vidisset, venustissimè pictam diceret: sed nihilo melior, ea visa discederet. At Bonifacium non amor tantùm rei, sed communis quoq; excitauit vtilitas, vt orationis eius, qua in Deū ferimur, vim, dignitatem specimen effingeret: & ita expressit, vt nullam eius partem prætermitteret: & tam vehementer audientium animos commouit sermone, vt nullus æque pictor oculos penicillo potuerit cōmouere: nec inaniter ille commouit, vt pictura solet: sed quicunque sermonem eius sequi voluerint, immensum quoddam & infinitum bonum cōsequentur. MAR. Quò maiora hæc fecisti, eò nos maior cupiditas sciendi illa tenet. An non dixisti nuper q; quum Bonifacium audiebas, triumphare & diuinus quodammodo vir tibi esse videbare? DOR. Dixi equidem. MAR. Quàm diuinus tunc fueris audiendo, nihil ad nos, qui adsumus: nisi nunc diuinaueris quid per te modò fieri, cunctus hic cœtus appetat. DOR. Et si forsitan diuinare possem, tamen ignorare malo: ne mihi onus ea referendi iniungatis. MAR. At qui si dissimulas te intelligere quid cupimus: pergisq; cupiditatem nostram negligere, non modo diuinè id facis, sed ne humanè quidem; vt qui graueris communia amicis facere, quæ didicisti: & discendo profecisti. Etenim quò nos ire iubes? aut

quem potius alium percunctemur illis de rebus, quàm te? qui & ea attentissimè audisti, & quem etiam puto (nisi me omnia fallũt) pendentem de ore Bonifacij, non sententias solùm; sed etiam verba seriatim excepisse? & vbi domum reuenisti, adnotasse & in libellum retulisse? Quid subrides? D O R. Quia dum diuinare me vis, ipse potius diuinasti: Facta sunt enim, quae dicis, omnia: nisi ꝙ sententias, non etiam singula verba stilo sum prosequutus: quod fieri vix potuit: eumq; ipsum libellum sinu contineo Pudet tamen audaciae; qui quum ad exemplar ipsum scripta mea confero, video longo interuallo omnia distantia: nam praeter id, ꝙ sermo ab ore prolatus efficacior est, & penetrabilior: tanquam spirans, & quem actio corporis commendet: in qua multò maiores eloquentiae partes positas veteres crediderunt: quis deinceps nostrum posśit Bonifacij vim, grauitatem, subtilitatem dicendo aequare? Necesse igitur fuerit literulas nostras squalidiores vobis videri ob has causas quas retuli. M A R. Quin tu omittis ista, quae solent esse Rhetorum prooemia saepius decantata: & profers libellum, nisi nostram mauis vim experiri: nos enim multi, tu vnus: nec Protheus es, vt illudas. Num etiã tergiuersaris? ac ne illud quidem cogitas accesśisse illud proprium tibi lucrum. quod ego tamen, vt commune pono, quòd non necesse tibi fuerit ex tempore dicere, & nobis audire. Siquidem & tu adhibito studio ea scripsisti, & nos diligentius in scripto singula considerare possumus. Exhibe igitur: et omnem iam morã amoue. D O R. Illud tamen peto: si tenuis & humilis fuerit haec conscriptio: si inferiora omnia expectatione vestra; si deniq; peccatum fuerit in quibusdam: memineritis Bonifacium extra omnem noxiam esse: meã vnius propriam esse culpam. M A R. Nihil erit negocij id meminisse: te praesertim admonente: profer iam. D O R. En tibi libellũ: non longus est, inspice, & lege. M A R. QVANTVM afferat fructum mortalibus Oratio, quae ore funditur, ad placandum, vel exorandum diuinum numen, multis olim innotuit exemplis: quae ne quis dicat fabulosa; humano inuentu prolata: statuo primùm inuiolabili vti sacrarum scripturarum testimonio. Norunt nanq; veteris testamenti studiosi, Hebraeum populum quum Aegyptiacam seruitutem exuisset, deserta peragrantem, hostes vertisse armatos non tam pugnando, quàm precando: Dum Moses manus ad coelũ tolleret, prospectabat e colle, quem insidebat vincentes suos: sternebantur Amalachitae pasśim ab Israelitico exercitu: vbi demiserat,

vincebantur, qui modo uincebant: Non aderat Moses in pugna: ueruntamen absens suis hostem tremefaciebat manibus in orantis habitum formatis: eosq; prosternendos præliantibus suis præbebat. nec minus ille cæteris, imo plus uniuersis in illam contulit pugnam. Ostensum est tunc quid orationes possent; quum in ipsa prælij atrocitate Orantis ducis habitus tantum ualeret. Hinc quum Balac filius Sephor Moabitarum Rex, aduersus se tendentem populũ uideret, quem precationibus quibusdam uti acceperat: quibus nulla nec tela, nec arma possent conferri; non coëgit statim ualidam armatorum manum: non delectum habuit fortissimorum uirorum: nõ copias parauit: sed aduocat per legatos muneribus prælatis Balaam celeberrimum illa tempestate uirum: ut maledicta iacularetur in hostem tanquam contraria uerba uerbis pararet, & precibus preces. Audiant hoc Reges nostri velim, qui vtinam bella gesturi viderentur, ac non potius gererent, cum summa internitione vrbium ac populorum: Veruntamen si quandoq; pia ac salutaria bella susciperẽt, attendere vellem illos ac percipere, quanta Orationis sit vis, quam instructi armatiq; nequeant exercitus sustinere: Non omnia in robore & lacertis militum, et ingenio ducum esse posita, sed in illis verbis, quæ pia mente Deo persoluuntur, inesse magnum aliquid atq; præstans: quod victoriam præstaret: quod efficeret, quæ ferro & acie vix possent expleri. Irruebat Israelitica pubes armis instructa verborum: Nulla resistere poterat natio: copiam paupertas, multitudinem paucitas obterebat: arma deniq; verbis superabantur: ita enim fama illorum temporum ferebat: esse populum quendam in terris, qui non tam gladio, quàm ore, aduersus hostem pugnaret: spiritu vibraret: orationibus præliaretur: & qua facilitate armenta faucibus gramina in campis desecant, eadem illi labijs aduersos protererent armatos. Nam iam dixerat ad maiores natu Moabitarum idem Balac: sibi tum metuens, & rebus suis diffidens, quemadmodum vitulus ablingit herbam viridem, ita populus Israel ablinget cunctos, qui in circuitu sunt. Vsus est vituli exemplo: vt ostenderet Israelitas non tam manu & armis, quam ore & lingua ad excidendos hostes vti solere. Illud etiam quod circunlatione Arcæ Dominicæ, & clangentibus tubis & acclamatione vniuersi exercitus Hiericuntis mœnia corruerunt; ex quo vrbs capta, direpta atq; incensa fuit: nonne indicat precibus magis & pietatis studio, quàm ferro & armis victoriam esse quæsitam? Demum non

alia ratione formidolosus tunc erat Israeliticus exercitus cunctis gētibus & nationibus, quam q̄ Deum suum auxiliantem & sibi suffragantem haberet. Et hæc quidem vetera. Recentius illud Theodosij. Ille nanq; dimicaturus pro imperio aduersus Eugenium, qui alpes occupauerat, vt Theodosium à transitu arceret, fertur totam noctem in sacris precibus egisse: Postero die congressus: Eugenij exercitum cecidit, atq; fugauit: militante illi æthere, & coniuratis in eius auxilium ventis: vt poeta quidam cecinit eleganter: nam dum confererent manus, ingentes à partibus Theodosij flauere venti: qui Theodosianorum militum tela in hostes vehementius ferebāt: & quæ iaculabantur hostes in eorum corpora retorquebant: res tam euidenti acta miraculo, vt omnes victoriam illam pijs Theodosij precibus partam faterentur: Hostes igitur suos absumpsit orādo Theodosius. Sic & olim penes Christi plebem Sacerdotes deuorare hominum peccata dicebantur, quod ea precibus suis consumerent atq; delerent: Hinc facile plures in Sacerdotum ordinem venire patiebantur: & si quis prohiberet, vel dehortaretur, indignatio erat & pœna: quia quo plures erant, eo magis illorum ore peccata absumi, & comedi credebatur. Perspicuum est autem, si orationibus exhauriuntur peccata non solum propria sed aliena quoq;: prohiberi etiam mortem, quæ de illis insurgit: siue ad præsens pertineat ea mors seculum, siue ad futurum. Et mortem quidem, quam hoc seculo experimur, orationibus auerti, indicat nobis eadem lectio veteris testamenti. Nam cum grauiter Hebræus populus eadē in solitudine agens peccasset, orto murmure ob itineris & laboris prolixi tædium; immisit iratus Deus igneos serpentes; de quorum afflatu & morsu quum interitus sequeretur, territa multitudo clamat ad Mosem: Ille ad Dominum, & Dominus Mosis prece commotus, æneum erigi iubet serpentem: cuius aspectu afflati & percussi sanentur: sic repressa mors & inuenta salus orationis beneficio. Sed & tunc veluti in ænigmate admoniti. Si velimus afflatus & morsus vitare eius qui serpens est callidissimus: & in serpente primum hominum decepit: in hunc alterum æneum nouæ legis serpentem e ligno pendentem spectemus: orādo scilicet, vt auxilietur. Nam quum in calamitatis metu auxilium potentioris alicuius postulamus, nos in ipsum spectare dicimus. Quin etiam tacēte sæpius ore iniectus in alterum aspectus, affectū indicat mentis, & validius omni voce opem poscit. Ezechias Hierosolymæ Rex ægrotabat:

huic Propheta in lectulo iacenti, Domini voce denuntiat impendentem mortem: cõuersus ille ad preces & lachrymas, obtinet mortis fugam: adijciente sibi Domino ad priora vitæ spacia annos quindecim: signumq; eius rei accipit retrocessionem Solis decem lineis: vt ostenderetur propagationem illam vitæ mirabiliter fieri, quæ in præsens miraculo alio firmabatur: nec leuẽ esse orationis vim, quæ geminata miracula proferret. Sed & castitas, & abstinentia alieni, & in aduersis constantia, & in secundis facilitas, & magnorum mysteriorum reuelatio, plura deniq; alia virtutum dona, profluunt orationis vehiculo à Deo: Is enim vnicus à quo petamus; & qui solus dare potest: cui autem ea dederit, si oranti negauerit & amanti? Nemo vnquam sapiens vir fuit, qui non precibus, supplicibusq; votis dixerit agendum cum Deo, qui cuncta circum se videt pendentia: a quo quicquid verum est, pulchrum, vtile, bonum, proficiscitur. Ipsi certè Platonici qui summi inter Philosophos fuere, hoc sæpius monuerunt: Adorandam scilicet Dei prouidentiam: Et in minimis etiam rebus, opem, & auxilium illinc nos petere uoluerunt. Mittõ Iamblicum: Proclum: Platonem ipsum: Sed Porphyrium illũ acerrimum Christiani nominis hostem si quis audiat hac de re loquentem, intelliget, quàm id ille utile, imo necessarium arbitretur. Quid Indorum memorem brachmanas? Persarum magos? Aegyptiorũ Sacerdotes? Nonne hi omnes, qui non minus apud suas nationes pollebant sapientiæ nomine, quàm in Græcia Philosophi, supplicationibus plurimum tribuebant? & nihil ferè agebant, nisi oratione præmissa? Veteres oratores apud Romanos, quum in foro causas dicerent, à Ioue optimo maximo exordium capiebant: quẽ morem uetustissimus poëtarum Homerus tenuit: & qui deinceps poëtarum inter Græcos & latinos fuere præcipui. Hæc quum Christiani uideamus exempla, non ne pudebit supplicationibus, precibus, uotis, hymnis non insistere? scilicet maiore studio ad Deorum suorum patrocinium confugerint olim gentes, eosq; coluerint religiosius, quàm nos quibus ueri Dei cognitio tradita fuit? Auertat hanc Deus à nobis amentiam: demus operam quantum in nobis sit, ne quid tale patiamur. Duplex autem est Orationis genus, quo ascendimus ad Deum: Vnum quod uoce, alterum quod mente profertur: & priore quidem utimur ferè omnes; posteriore Religiosi tantùm uiri: qui cupiunt silentio suas animas Deo coniungere, ad quem præcipuè festinant: nec abijciunt tamen illi uocalem

orationem: sed eam habet, vt famulam istius & ministram: ita enim illi vocis sono orant, non vt illic maneant, sed vt in cursu verborum, illorum & sententiarum calefacta mens, hinc rapiatur ad Deum, & per se se sola delicijs illis pascatur. Sed de priori oratione, quae voce conficitur, & magis est in vsu, prius dicemus: De hac posteriore posterius. Principio illud assero: quod & si nuper distinxerim Orationem vocalem, ab ea, quae mente concipitur: attamen haec vocalis quoque mentis indiget. Sed vocalem hanc voco, quia a voce sedem sumit & originem: alteram autem mentalem (vtendum est enim nouo vocabulo rei explicandae gratia) quia illius, mens sola dominatur, dimisso omni humanae vocis consortio. Ergo in nullo orationis genere excluditur mens: sed alterum sola possidet: alterius, idest eius, quae voce profunditur, fit particeps. Quis enim ferat istos, a sensu eorum quae enuntiantur, procul positos? strepentia labia, mutum cor Deo deferentes? Quis sic, extorquere volens aliquid, principem mortalem precatur, vt non adsit animo, quum loquitur? Iure ostenderit se Deus surdum tunc fuisse: Quid enim mirum (inquiet) si non audiui preces, quas nec ille qui fuderat, audiebat? Itaq; qui tota effundunt quotidie psalteria: properantes, nec attendentes, quid dicatur: laborant illi quidem, sed non orant. Nostra autē oratio sit feruidior, & ob eam rem breuior. Nec ob breuitatem istam fuerit deterior: quoniam non numerum verborum inspicit Deus; sed quo pondere ferantur: idest quod eis, & quantū ab animo iniectum sit pondus: numerum autem verborum merito contemnit ille, qui vnico verbo cuncta creauit. Et possumus nihilominus orationum nostrarum breuitatem rependere earundem crebritate, & densitate, Aegyptiorum monachorum instituto. Illi nanq; animaduertentes humanam mentem non posse vno statu diutius consistere: breues orationes, sed crebras, sed ardentes, & tanquam igneas sagittas iaculabantur: celebrabatur id ab eis prouerbij vice: Breui oratione coelum penetrari. Quid? quod in paruo etiam orandi tractu saepius mens imprudentibus effluit, & ad diuersa dilabitur? nec enim intra regionem certam humano potest arbitrio cōtineri: Sufficit ne id accidat omni conatu prohibere: nam neque rectae mentis studium aliud dixerim, quam rectam mentem: nec bene orandi ardorem aliud putauero, quam bonam orationem. Pleriq; autem illam adhibent similitudinem: Quemadmodum enim (inquiunt) telum lacerto excussum aduolat, petens signum, nec tamen lacertus

sequitur;

sequitur: sic oratio ad Dei penetrat aures primo mentis ardore depulsa: quamuis fugiens a mente deseratur. Sed habet hæc similitudo, mea sententia, dissimile quiddam; quia emisso telo, nihil inter est, si lacertus, qui prius fuerat intentus studiose remittatur. In oratione vero, vel dum in cursu est, mētem intentam seruare oportet quamdiu potest: vitiosum enim fuerit sponte remittere, & ad alia deducere. Nec vero si visum fuerit Dauidicos psalmos, aut hymnos alios, & cantica, bis vel ter in die, aut septies personare, multaq; illic insuerint, quæ intelligentiam nostram effugiant, iccirco terreamur: Nam si possunt homines magicam professi, rudi quodam & barbaro verborū sono, quorum sensum intelligit nemo, allicere ad se malorum Demonū obsequia: quanto credibilius est, verba sacratissimorum mysteriorū proficere ad salutem, etiam a nobis non intellecta? quum nō effugiant Angelorum intelligentiam: qui pijs viris orantibus assistere, eorumq; preces ad Dominū deferre solent? Videmus quotidie in ecclesiis clericorum et monachorum choros, resonantes in diuinas laudes: adhibito etiam musico cantu. Hanc autem consuetudinem concinendi, ab iudaico templo in ecclesiam translatum esse scimus: & vere fatendum; animum nostrum harmonico cantu vehementer excitari: quasi quædam sit illi cum harmonia familiaritas atq; cognatio. Quamobrem non improbo quorundam morem, sed probo potius, qui priuatim sacras personant literas, modico vocis fluxu: medium quiddam inter pronuntiantem et canentem: quo infirmior eorum animus diuinæ pietatis affectu validius feriatur. Postquam autem de ecclesiis illata est mentio, in quibus sacra fiunt, & publica pro populo a Sacerdotibus adhibetur oratio: sunt qui aptissimum hunc locum orationi [illegible] putēt: Illud afferentes. Domus mea domus orationis vocabitur. Saluator autem in Euangelio, iubet nos orare intra cubiculum, ostio clauso: & Pater cœlestis, qui videt in abscondito reddet tibi. Admonet enim Dominus, vt iactantiam fugiamus: nec de pio opere inanes rumores aucupemur. Ego vbique locorum orationes haberi posse arbitror, si quis id apte facere sciat: nam vel Dominum ipsum in cruce inter foedissima tormenta orasse video: Et orasse quoque sanctos viros accipio non sub tugurio solum, sed et in via: nec in terra tantum, sed in medio quoq; mari; sicut res, & pericula ferebant, & occasio suadebat. Non deest exemplorum copia ex sacris literis petitę. Paulus in carcere: Ezechias in lectulo; Hieremias in cœno, & lacu; Et in la-

eu interq; feras Daniel; & in ipso ceti ventre Ionas Deum deprecati sunt: & circunstantia soluerunt mala; diuinumq; promeruere fauorem Monachos quoque veteres, qui labore manuum victum sibi parabant, meditationibus rerum diuinarum insistere, & psallere solitos accepimus, quum interim ab opere manus non cessaret. Itaque licet forum petenti, & deambulanti, & in officina sedenti, & in balneo se distringenti, tacitas fundere preces, & cum Deo colloqui: nec templo hac in re egemus: aut si templum quæritur, templum est illi nostro in pectore; & in corde altare: neque hoc gratior alter, aut acceptior locus. Vbique igitur orare possumus: cui sententiæ suffragatur Apostolus Paulus scribens Thimotheo, dum ait. Volo viros orare in omni loco sustollentes puras manus sine ira, & disceptatione; similiter & mulieres. Facilis igitur loci electio, viro omnino non stulto: Itaque permittenda vniuscuiusque arbitrio est; Nullus enim locus Dei præsentia vacat. Idem dico de tempore: omnis hora ad eam rem vacua est Deo: qui non mole rerum gerendarum laborat, sed laborantibus opitulatur: qui dormire non nouit, sed dormientes nos excitat, vt oremus: Vigilate (inquit) & orate ne intretis in tẽtationem. Et alio loco penes Marcum. Videte, vigilate, et orate. Sic inuitans ad petendum, ostendit se liberalem erga petitiones nostras futurum: et ꝙ illi vehementer displicebit, si nihil a nobis petatur: nihil tãto studio Dominus quam orationes præcepit. Iuuat huc inserere quosdam alios eius sermones hac de re: nam apud Matthæum cap. vi. cum exemisset discipulis omnẽ prius solicitudinem de vestitu, de victu, de fama, de incolumitate, de vita: docet hæc omnia magna fiducia postulanda à Patre. Petite (inquit) & dabitur vobis: quærite, & inuenie[illegible]aperietur: omnis enim qui petit, accipit, & qui quæ[illegible] inuenit, et pulsanti aperietur: hoc est dicere: sedentibus, cunct[illegible]ibus, quiescentibus, demum nihil agentibus nihil acquiri. Et ne dubitarent, si peterent, quin impetrarent, adhibet similitudinẽ ductam a vulgari patrum in filios affectu: quorum nullus est tam ferreus, vt, si filius postulet panem, porrigat illi petram, aut si postulat piscem, tradat illi serpentem. Si vos (inquit) quum mali sitis, nostis dare bona filijs vestris, quanto magis Pater cœlestis dabit bona petentibus se? Potest ne magis vrgere nos ad orandum quàm tali vtens similitudine? Hoc discutere potest omnem cunctationem, quòd non ad alium, quàm ad Patrem preces adhibentur. At quem Patrẽ? qui solus ipsa est bonitas; Nemo enim bonus, nisi

Deus. Idem Saluator eodē loco docens quemadmodum orandum esset, voluit ante omnem petitionem nos dicere. Pater noster, qui es in cœlis. Cur? nisi vt impelleret ad petendum sub commemoratione Paterni nominis. Si enim hoc tam magnum dedit, vt Pater esset, quid ille petētibus negabit? Repetit hæc eadem apud eundē Euangelistam cap. xviij. Iterum dico vobis quod si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quacunque petierint, fiet illis à Patre meo, qui in cœlis est. Rursus penes Marcum cap. i. hoc infigere conatur altius implorans fidē nostrā: Propterea dico vobis, omnia quæcunque orantes petitis, credite quòd accipietis; & euenient vobis. Iam imminente crucis tempore quum se ex discipulorum oculis repturus esset, consolatur illos orationis fructu, & præmio: ostendens, si orarent omnia assequerentur, non si negligerent seipsos. Quicquid (inquit) petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciā; vt glorificetur Pater in filio. Iterum inculcat, ne posset elabi. Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis. Ac mox. Quicquid petieritis à Patre det vobis. Sed iā expostulat cum illis quòd nihil petijssent: asserens, & veluti iureiurando se astringēs non frustra petituros. Amen amē dico vobis, siquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis; hactenus nō petistis quicquā in nomine meo: petite & accipietis: vt gaudium vestrum sit plenum. Nū hæc dicta tantum putamus à Domino Apostolis? ac non omnibus, qui Christi nomen profitentur? Quid? denuntians publicam calamitatem quò nos confugere iubet? nonne ad orationem? Orate inquit ne fuga vestra fiat hyeme, vel sabbato. Nonne etiam penes Marcum vigesimo primo capite illa loquitur? Omnia quæcunque petieritis in oratione, credentes accipietis; & nihil impossibile erit vobis. Maius etiam illud; quòd non [illegible] tata occasione rogari vult, sed importune quoque & tædiose; excitan[illegible] nos duobus exemplis. Primum Iudicis illius improbi: quem assidua, & importuna viduæ deprecatio adegit penè inuitum, vt de nece fili[illegible] tionē contra sicarium sumeret. Deinde illius frigidi amici; quem impr[illegible]obitas clamantis egeni, & ostium pulsantis, subegit intēpestæ noctis curriculo surgere de cubili, & petitos panes dare. Admonens his Saluator, quid possit petitionis instantia, iubet nos eodē exemplo secum agere: quasi si omnia desint ad impetrandum, importunitatē tamen petentium nolit ferre, perinde ac si tædio victus esset. Quis [illegible], qui si nihil afferat ad impetrandum aliud, non possit saltem petere-

quicquid petit sæpe, ac sæpius, atq; importuno clamore? Tantùm autem abest, vt fastidiat orationes nostras, quamuis crebras; vt gratissimum sit, si continuæ fuerint, & ab eis nunquam cessetur: Quin hoc ipsum fieri vult: atq; adeo vult, vt necessarium esse dicat: dixit enim. Oportet semper orare. Demum tota res sic eum delectat, vt sacratissimo etiam, & beatissimo illo ore formam orandi discipulis præscripserit. At non solū verbo nos Dominus, sed exēplo quoq; suo hortatus est ad orationē: nam dum in humanis ageret, crebrò fertur orasse: Quin etiam de eo legitur, q̄ erat pernoctās in oratione. Nunc autem in cœlestibus sedens tanta illa in maiestate, ad Patris dexteram: ne intermittit quidē hoc orandi munus: Sed quēadmodum scriptum ab Apostolo, eūdem interpellatorem pro nobis aduocatumq; habemus. Illud in eo præcipuum: quòd Idem est, qui orat, & qui exaudit: Orans vt homo, exaudiens vt Deus: Et quòd Christum etiam nunc decet, quem non deceat? Nemo nos ad orationem tanto studio verbis suis inuitauit. Nemo validiori exemplo prouocauit. Pauci sunt, qui inuitent vt ab eis petatur. Contra diffugiunt multi, ne ab eis petatur: vel si petitur diffugiunt petita: veluti Antigonus Macedoniæ Rex, quū ab eo petiuisset Trasillus Cynicus Talentum, plus inquit id est quàm vt oporteat Cynicum accipere: quū ille subiecisset, da igitur drachmam; at minus id est (inquit) quàm vt Regem dare deceat: Sic iste (vt ait Seneca) turpem viā ad se excusandum inuenit: quum potuisset alterutro vti: vel dare drachmam tanquam Cynico. vel talentum tanquam Rex. Deus aūt non se excusat: quinimmo excitat vt petamus: vix aliud inuenietur, ad quod tanta cura studioq; sacrarum literarū voce hortetur: nec tantum hortaretur, nisi dare, & de thesauris suis effundere dona paratissimus esset. Pudeat [illegible]gligentiæ: atque adeo pigeat, si plus appetit ille misereri, quàm [illegible]os a miseria liberari. Non vtetur autem Dominus Sophismat[illegible] Antigoni: Sed si minima ab eo petamus, dabit vt hominibus [illegible] maxima, vt omnipotens: Minima autem voco æs, & argen[illegible]m, & aurum quoque: Addo etiam gemmas; quin & imperia vrbium, et populorum; demum temporalia omnia commoda: hæc minima pariter voco, & vt minima in suis hæc habet Deus. At pro maximis, quæ dilargiatur, habet Castitatem; Fidem; Pietatem; Humilitatem; Caritatem, & reliquas animi dotes, quibus [illegible] cōparatur. Itaq; si petitionis nostræ vlla nobis est cura, petamus censeo hæc maiora: quoniam dare ille potest, dare etiam

gaudet: quo clarius eius munificētia liberalitasq; resplendeat: Non enim reijciemur magnitudine petitionis; sicut nec reiectus est Anaxarchus Philosophus ab Alexandro magno: cui quum procuratorem fisci iussisset dare pecuniam quantū posceret, & subiecisset Procurator, illum petere talenta centum. Bene(inquit)facit: quoniā nouit se amicum nactum, qui & hæc, & his maiora dare possit, & velit. Idem Alexander magnificentia donandi elatus, Perillo cuidā amicorum roganti, vt se in collatione filiarum adiuuaret, iussit talenta quinquaginta dari; & quum diceret ille decem esse satis, tibi inquit accepisse satis, mihi dedisse parum. Illud egregiū Marci Antonij(de eo loquor, qui socius Cæsari, & Lepido in triūuiratu fuit) Is quum nondum tantas opes, & copias haberet, sed tum primùm magistratus peteret; iussit procuratorem suum dare amico cuidam decies sestertium: commotus doni magnitudine procurator, attulit in conspectu eius pecuniam illam, vt videret quantùm donaret: tum animaduersa hominis iniquitate Antonius, Existimabā(inquit) quòd ampliorem locum caperet decies sestertium: Hoc parum est. Itaque vade & fac, vt tantundem superaddas. Si talia peragunt homines; num restrictiorem his putamus Deum? Nonne Deus, quum visus esset in somnijs Salomoni, qui tum primùm regnare cœperat, iussissetq;, vt peteret, quid sibi velit dari, ille autem petisset sapientiam, qua æquum rectumq; discerneret, & iustè populum iudicare posset: delectatus hac eius petitione Deus dixit se dare, quod petisset: ita vt supra omnes, sapientiæ magnitudine præstaret: & gloriam præterea nominis, & ingentes diuitias, quæ non petisset? Hic forsitan insurgat aliquis vestrum hæc audiens; & torua respiciens fronte afferat, non rectè dictum D[illegible]que petita concedere: & nominare paratus erit plures ex amicis, & p[illegible]inquis, vel vicinis suis, quos ipse nouit cum infinitis precation[illegible]us accessisse ad Deū, vt ab eo, vel vitam filij, vel nuptias prædiuitis [illegible]oris, vel victoriā contra hostes, vel aliud quid simile auferrent, & eos [illegible]anes reuertisse, & plerosq; contraria et retulisse. Itaq; non tantū orationibus confidendū; sicuti nuper dicebatur. Huic & alijs qui idem sentiunt, respondendū prius videtur, & nihil occultadum: sed dicendū id quod veritas fert, & quod ante me sancti Patres dicere aggressi sunt: Quod si altius exordiri videor, peto ne molestè feratis: non enim longior futurus est sermo. Omnes Deum morta[illegible] larga manu dona diffundere arbitramur: plura contulit antequam

rogaretur: & maiora, quàm quæ aut perſpicaci inegnio excogitare, aut audaci animo efflagitare potuiſſemus. Diximus ne vnquã Deo, ne nos bruta animantia, ſed homines effingeret? ſimulacraq; mentis ſuæ nobis induceret? certe non diximus. Ille ſponte quales ſumus creauit: ſed & dominatum in beluas, imperium & regimen elementorum, ſupinum vultum, fabulatricem linguam vnde habemus? Nempe à Deo: quem de ornando homine appellauit nemo: hæc omnia diuina bonitate ſe ipſam impellente effloruerunt. Adde eodem, tot ſtudia doctrinarum, tot fabrilia opera, tot ingenioſas artes, tot præſidia rerum ſalutarium, vtilium, iucundarum, quæ ſummus idem inſtituit Parens nullo rogatu noſtro: niſi fortaſſe exiſtimamus (vt exempli cauſa vnum aliquid ponam) eum qui primus ſerram inuenit, exoraſſe Deum, vt ſibi ſerræ inueniendæ oſtenderet rationem: quum omnino quid ſerra eſſet neſciret: ac non ipſum potius diuinitus excitatum animaduerſione ſpinæ in piſcibus, vt ſibi laminam ferream vtrinq; exaſperandam, et dentium mordacitate acuendam putaret. Sed quid de inſigni illa amoris prærogatiua loquar? Deus humanam verè induitur faciem, & carnem: erudit, docet, admonet: Itur in Euangelij prædicationem, vitæ æternæ ſponſionem: Ara crucis erigitur: cui impoſitus, torrente cruoris effuſo cœli adita mortalibus reſerauit. Scilicet vt hæc agerētur, hominum aliquis Dei aures obtudit, ac non percita diuinæ caritatis flamma, per infima & humilia, per dura & aſpera quælibet, vi ſua, ſtabili gradu cucurrit? Nonnulli aurum & argentum, veſtem & ſupellectilem, prædia, villas, quin etiam imperia, & regna amicis donauerunt. At (vt inquit Saluator in Euangelio) maiorē caritatem nemo habet, quàm vt ponat quis animam pro [illegible] Hoc quod ſummæ & flagrantiſſimæ caritatis eſt i[illegible]cium, penes Deum fuiſſe reperiemus: qui aſſum pto homine, v[illegible]inam ſe pro nobis exhibuit ſalutarem: nec auro & argento, ſed pretio ſanguinis ſui tam pretioſo redemit: idq; tantum donum, vt eius magnitudinem nemo animo capere, nemo æſtimare poſſit: ideo nec petitum aut optatum, ſed ſponte oblatum. At quale illud cœleſtis triumphi pignus; quòd ſe menſæ noſtræ Deus adiunxit? nec ſe conuiuam exhibet, ſed ſe ipſum epulandum propinat? quiſquam ne id hominum poſtulauit, quod fieri naturæ ratio auerſatur? Ergo quum tanta contulerit inrogatus, quid faciet rogatus? præſertim, quum, (vt mox dicam) ſuadeat, moneat, vrgeat, denique iubeat, vt petamus, ſi quid præterea velimus. Credo ſi fas

esset, vt mortalem rogaret Deus, rogaturum quoque fuisse, vt nos eum dona rogaremus: submisit tamen virum magnæ scientiæ et au ctoritatis, qui nos hoc ipsum rogaret. Quis iste? Doctor gentium: Apostolorum Princeps Paulus: qui secunda ad Timotheum epistola. Deprecor inquit omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones. Magna cupiditate tenetur Deus obsequendi votis nostris: qui nos excitat ad petendum: & rogari nos eade re a Principibus cœlestis aulæ facit: & qui etiam tanta contulit antea non rogatus: Incitata enim semel liberalitas (vt quidam dixit) stare nescit. Huius autem perpetuum est munus, liberalitatem exercere. Hic vnus vere liberalis dici potest: qui non respiciēs ad vtilitates suas, quas nullas à quoquam suscipit, omnia omnibus elargitur. Itaque cum magna fiducia accedendum est. Nunquam benignus ille Pater renuet castas & iusto officio incensas cultoris sui preces. Veruntamen vt legitimas preces semper à Deo exaudiri contenderim: sic non semper dixerim impleri eo quo postulatur modo. Nam vbi ardenti & inflammata oratione petimus ea quæ ad Dei gloriam & animarum pertinent salutē, veluti Fidem, Caritatem, Castitatem, Sacræ scripturæ intelligentiam; quarum rerum, vt oportet primam esse curam, ita præcipuam decet esse mentionem in precibus: haud vnquam fallimur, quin optata tangamus: quoniam nulla maior causa petendi, nec iustior tribuendi, quàm ea, quibus constat Dei gloria: & vera animis salus paratur. Quod si diuitias, opes, famam, valetudinem, & eiusdem generis res vnà cum temporibus fluentes rogamus, meminisse oportebit hæc luxus & potentiæ instrumenta, a multis male tractari; & ab his magnam hominum manium in vitia præcipites iuisse. Hoc efficit ne preces nostræ sæpius audiantur; quia non expedit id accipere, quo [illegible]cepto vel petens affligeretur durius, vel prosperitate rerum corrup[illegible] penitus euerteretur. Talibus enim bonis non fiunt homines boni; [illegible]d aliunde boni facti, faciunt ipsi deinceps bene vtendo, vt ista sint [illegible]na. Nunc videre quempiam, qui rectè vtatur, magnum est; sed non [illegible]gnum videre eos, qui abutuntur; quoniam passim occurrunt. Itaque quoniam muneribus his abuteremur, contraria sæpissime irrogat petitionibus, futurorum præscius Deus: pro diuitijs paupertatem, pro opibus inopiam, pro fama infamiam, pro secunda valetudine, aduersam: nec tunc cassas & irritas admittit preces nostras, im[illegible] Nos illa petebamus, vt profutura: ille quod magis proficere vidit id

diargitur: ducens causam petendi ipsa petitione grauiorem. Non tri buit quæcunque rogata Deus; ne medicus quidem ægroto: quæcunque præsens eius cupiditas suggessit petenda. Ille instaurandæ vacat totus valetudini: hoc enim caput est artis, & affectuum eius, qui se illi sanandum credidit. Deprauata voluntas, si qua intercurrit, ne vt voluntas quidem habenda est. Apostolus Paulus carnis stimu lum & Angeli Satanæ colaphos auferri sibi cupiebat: quamobrem ter hoc nomine rogat Dominum, neque impetrat: & quem audiet Deus si hunc negligeret? Hic est.n. ille, q nihil minus gessit a magnis Apostolis: qui Christi minister fuit plusquã cæteri. In laboribus plu rimis, in carceribus abundãtius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. Ergo hunc Deus negligeret pro se aliquid petentẽ? Sed non neglexit, nam contra eius causam postularat, vt medicamẽtum auferret: mordax illud quidem, sed medicamentum tamen. Relicta illa aspera et molesta Apostolo: ne ob magnitudinem reuelationum extolleretur: sed de his humanam agnosceret imbecillitatem. Existimari potest monitorem ei datum, quemadmodum olim Imperatoribus Romanis: quibus in triumpho instabat a tergo seruus eodem curru vectus; qui monebat, vt se homines meminissent: Sed ille verbis, Apostolus autem carnis stimulo & Satanæ colaphis monebatur: quid autem hoc rei esset, non aperit ipse: grauissimum capitis do lorem perpessum fuisse Hieronymus, Augustinus, & alij nonnulli perhibent. Hic datus ne extolleretur, et eadem de causa non ablatus. Sic Apostolo Deus non parcendo quodammodo pepercit, non mi serando magis etiam est miseratus. Tanta & tam propria est Deo be nignitas, vt ea etiã in qualibet seueritate appareat. Ineptè igitur orarat Paulus. Quid ni? n[illegible] indi[illegible]nabitur ipse de se dici: nam & hæc eius est senten[illegible] Quid oremus, secundum quod oportet nescimus. Nescit mor[illegible] homo quid illi magis vtile. Hoc non vidimus Christiani soli[illegible] sed & hi, qui inter gentes olim habiti sunt sapientes: quorum [illegible]mus Socrates a dijs bona tantũ petenda censebat: quæ & [illegible] & quanta ne dicendum quidem, sed illis permittendum: qui sicut ex facili dare, ita ex magna bonorum copia recte deligere possunt, quæ vnicuique apta forẽt. Alius Philosophus (Pythagoram fuisse perhibent) quum salutatus fuisset ab amico, & vt fit in tali cõgressu, dixisset ille. Dij tibi dent quæcunque vis; Melius omina, [illegible] Ego enim malo, quæ illi dant: Multa enim optans, quum ea consequutus non fuissem, intellexi postmodũ ex euentu illa mihi

recte

rectè non obtigisse. Rursus secundum animi mei propositum quædam consequutus, non multo post conquestus sum de fortuna, & acerbè tuli votum meum valuisse.

Sunt etiam nonnulli, qui olim in Delphico templo putent inscriptum fuisse, Nosce teipsum: quasi nisi talis sui ipsius cognitio præcurreret, ingredientes ad Deum, temerè vota emissuri viderentur. Ille etiam poëta Græcus ostendit se sanã habuisse mẽtem: qui quum videret homines contra se plerunque petere, miseratus horum affectum, pro his propriã fundit precẽ, quasi corrigere studeat lapsum: idq; duobus versiculis quos quidam ita latinos fecit.

„ Da bona siue petat quisquam seu non petat: at non
„ Quæ rogitant mala, summe Deus concesseris vlli.

Midas dicente ad illum Deorum quodam peteret quicquid vellet, id habiturum: petijt (vt est in fabulis) quicquid contingeret corpore, in aurum verteretur: Existimabat se magnum bonum postulasse; nec prouidebat quanta in eo esset pernicies: quod vbi demum sensit habito munere, petijt pro summo beneficio ab eodem Deo, vt beneficium suum auferret, quia eo lædebatur: & hic quidem facilitate Dei suum reuocantis munus illæsus euasit: sicut placuit fabulæ auctoribus. Sed quot, & quales viros aurũ interemit? Lege Cæsarum acta: Illic inuenies multos, quibus aurum peperit inuidiam: Inuidia crimen: Crimen accusationem: Accusatio damnationem: Damnatio mortem. His eos gradibus aurum deduxit ad interitum: plerosq; festinantius præcipitauit: quos immissus a Cæsare miles gladio statim confecit: & tamen inter humana bona non aliud vehementius appetitur. Vt autẽ id facilè intelligatur; referam quod olim in Thraciæ parte quadam fertur contig[illegible] [illegible]er absconditum continens thesaurum: hoc Dominus ignorans vendi[illegible]. Emptor dum arboribus agrum consereret, in hunc incidit; re in[illegible]inata perculsus, conuenit vẽditorem: rem indicat: petit, vt quampri[illegible] thesaurum auferat: asserens se agrum emisse non thesaurũ. Repugna[illegible] vẽditor, & dicere se locum vendidisse: nec in eo iuris aliquid retinu[illegible]. Ita quicquid ibidem esset id ad emptorem pertinere. Orta contentione, quum vnus daret thesaurum, alter non reciperet, itum est ad arbitrum; qui cognosceret vter duorum auferre thesaurum deberet. Is vtrisq; auditis nullam protulit sententiã: Sed controuer[illegible] dixit, q̃m se thesauri faceret possessorẽ: & hoc illi facile c[illegible]cesserunt. Non multo post percrebuit rumor inuentum thesaurum, deinde

palam factum quis eum,& vbi haberet. Tum nonnulli iniqui conspiratione facta, domum in qua thesaurus fuerat repositus, clanculum effoderunt,& thesaurum abstulerunt: Domino, vxore, liberis, & seruis pluribus interfectis. Quum postmodum raptores se in solitudinem, & syluas quasdam recepissent, dum certant inter se de prædæ diuisione, manus conseruere; magnaq; pars ipsorum occubuit. Superstites ablato thesauro lōgum iter ingressi, varias insidias, & pericula perpessi: demum quum in regionem Persarum peruenissent, illic re intellecta Regis iussu ad vnum omnes necati; auroq; & vita spoliati. Sic thesaurus ille innumera peperit mala: ex quo cognitum est illos duos primos plurimum vidisse, qui ab eo discesserant, altercantes primo inter se non quis eum recipere, sed quis non recipere deberet: deinde illum arbitro relinquentes. Vix verba mea fidem facient inuentos esse homines, qui spernerent thesaurum: at nos quod traditum est à maioribus, narramus. Scio huius inuentionem in votis esse omnium; quum tamen ignorent quid inde sit euenturum. Hi verò de quibus dixi, dum thesaurum spernunt inuentum, se omni thesauro pretiosiores reddiderunt. Longo sanè carmine cunctis notissimo Satyricus Poëta demonstrat plurima mortalium vota properauisse ad infœlicitatē, colligens multorum exempla; quorum alij quum ingentes diuitias habuissent prout optauerant, alij summos honores, alij magna imperia, alij validum eloquentiæ robur, alij egregiam corporis venustatem, alij longam ætatem, hæc vnicuique eorum bona, & ipsis, & alijs multorum malorum causa fuere, demum exitio extitere, tandem illud concludit.

,, Orandum est, vt sit mens sana, in corpore sano.

Hoc admitto, quod d[illegible]ana: nam quod dicit de corpore sano, in eodem es[illegible]enere, quo reliqua temporalia: quia etiam lædere hoc potest, si [illegible]uis malè vtatur. Sæpius expedit ægrotare, quam rectè valere [illegible]icut & sæpius mori expedit, quàm viuere. Illa eiusdem me[illegible]ora.

,, Fortem posce animum mortis terrore vacantem,
,, Naturæ qui ferre queat quoscunque labores:
,, Nesciat irasci, cupiat nihil.

Et reliqua quæ sequuntur. Sed illud ad Christianum magis perti[illegible]dem sæpius inculcem) vt petat fidem sibi dari, vel augeri: deinde [illegible]tionē Dei,& proximi: de qua pendent leges et Prophetæ. Postremo per partes, omnia quæ ad animarum conferunt salu-

tem, veluti Iustitiam, Pietatem, Liberalitatem, Continentiam, & reliqua generis eiusdem. Quid si clamet sæpius cum propheta? Cor mundum crea in me Deus? nonne iste arcem petitionum omnium ascendisse videtur: petens id, ad quod vt supremum finem, omnis nostra fertur cogitatio? Quod nam hoc? vt Deum videat; quo nihil maius cuiquam daturus est ille, siue viam ambulet mortalis huius vitæ: siue iam in cœlesti patria conquiescat. Dixit enim, Beati mundo corde, quia ipsi Deum videbunt. Stulti si corporeis oculis quærimus Deum videre, qui solo corde conspicitur: quod nisi ab omni fece, & inquinamento mundauerimus, nunquam claritatem illam, & maiestatē videbimus. Sed quid opus est per hæc ire? quum ipse Dominus, vt auferret dubitationem omnem, formauerit orationem, secundum quam nobis petendum sit. Non igitur petenda alia præcipuo affectu, nisi quæ illic expressa sunt; aut ad aliquam eorum partem spectant. Continet autem ea oratio petitiones septem: quarum quæ præcedunt, continent amplificationem diuinæ gloriæ: quæ vero subsequuntur, pertinent ad subleuationem miseriarum nostrarum. Ergo Prima, petitur sanctificatio diuini nominis: Secunda, propagatio Euangelij, & Regni cœlestis. Tertia, obseruatio diuinæ voluntatis. Reliquis quatuor petitur panis: dimissio peccatorum: præsidium aduersus tentationes, & liberatio à malo. Nulla hic certè diuitiarum petitio; nulla memoria dignitatum; nulla potentiæ postulatio: nulla corporeæ salutis, nulla temporalis vitæ mentio: Panis tantummodo postulatur, quia is necessarius est viuentibus: & vt intelligant etiam Diuites, & potentes, nihil esse eorum proprium; Sed omnia esse Dei, à quo vel ipsum panem, mendicantium more petere coguntur: nisi forsitan ita tumeant, vt putent orationem dominicam ad se non pertinere, & ea non vtuntur. Sed nescio quomodo hæc caduca, & temporalia bona, quæ ne nominat quidē Dominica oratio; nos præpostere, vt prima in petitionibus nostris, & votis habemus. Ecce ingredimur templum; supplices omnibus procumbimus aris, vxores, liberos, villas, pecuniam, victoriam, valetudinem, honores, imperium, & huiusmodi res flagitamus. Næ ex magna quidē bonorum copia minima delegimus, quæ peteremus. Videndum erat diligenter antea, quod esset petendum: nam ab eo petamus, cui elementa cuncta famulantur, qui quicquid est rerum, pugillo clausum continet: qui denique est omnipotens. Magnum ergo aliquid erat petendum: N... ...ec quæ pe-

tuntur adeo friuola sunt, vt digna sint, quæ malis etiam concedantur. Veruntamen si inter hæc Christus præbeat se videndum, & assistens nobis quemadmodum olim duobus fratribus honores seculares à se petentibus dixit. Nescitis quid petatis, sic nunc dicat. Erras, ò homo, petens hæc tibi nocitura: nonne coget nos longa in oratione obmutescere? Sed grauiore obiurgatione vteretur si diceret. Non audio hæc petentes. Vos ad æternum venistis Deum, vt humana hæc auferatis, quum ipse immortalia, & me dignissima munera dare essem vobis paratus. Quid stultius? at quàm inepte, quòd inter sancta altaria, prophana tantum quæritis? & quàm impiè, quòd in domo mea quiduis potius quam me petatis? Ergo nisi cum auro, & argento, & reliqua bonorum temporalium copia venero, Deus vobis nō ero? Ita ne insuper angustus sum vobis, vt nequeam me ipso cupiditates vestras implere? quòd alia quæritis, quibus impleamini: Noui quòd non me, sed mea diligitis: ideo nec illa habebitis, quæ magis penditis, quàm ipsum me. Hæc si diceret, aliquid ne contra hiscere possemus? Quid & quod iustissima illa causa est, nihil indulgendi commodorum ad vitam spectantium, dum videt peccati sorde oblitos? Ille num iussit nos tales fieri? minime: sed sanctitatem mentium, & corporum præcepit: non paremus. An igitur æquum est, hominem à Deo audiri; quum Deum homo non audiat? Negligit ille voluntatem nostram. Quid ita? quia & nos illius neglexerimus. Mundandum prius cor ab omni criminis inquinamento, & tum demum adeundum cum precibus: atque ita quum veluti dij quidam Deo colloqueremur, facillimum foret quæcunque legitime petita auferre: nec dico quod peccatores omnino non audiat Deus; audit enim quandoque. Nam liberalitas eius & pietas, ad malos etiam, & in[illegible] producitur: sed sæpius tamen negligit eorum preces; vel [illegible] audit, non audit propitius, sed iratus: nocitura enim peccatore[illegible] petebant. Hæc vt haberent permisit. De talibus inquit Apostolus, quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, & in immunditiam, vt contumelijs afficerent corpora sua in semetipsis. Sic audiuit vota Israelitici populi flagitantis Regem, sed quemadmodum (vt est in fabulis) audijt Iuppiter ranarum preces: pro trabe prius cōcessa petentium Regem alium magis impigrum: & hydrum accepere. Itidem Israelitæ incolentes eremum quum fa[illegible] optarent vesci carnibus, maximo orto murmure, atque adeo inge[illegible] fletu profuso obtinuerunt id quidem, sed magno co-

rum malo. Nam ut scriptum est. Adhuc carnes in dentibus, & ecce furor Domini concitatus in populum percussit eum plaga nimis magna. Sic exauditus Satanas in tentatione sancti uiri Iob; non ut uinceret, sed uinceretur. Sed sceleratior illorum est precatio, qui stimulati liuore sibi ipsis male precantur, ut alteri sit peius; quemadmodum est in eiusdem fabulis de duobus illis mercatoribus; quorum alter inuidebat alteri.

Quibus quum Mercurius socium se itineris præbuisset, tandem deferret, ut quoniam cum Deo commertium habuissent, peteret alter illorum quicquid uellet; alterum, qui non petiisset, duplum laturum eius, quod alter optasset; uterq; detrectabat petere. Demum urgente Mercurio, petijt alter, ut sibi unus oculorum decideret, sperans futurum, ut alteri uterque periret. Fabulas rursus loqui uideor. Vtinam fabulæ essent tantùm, & nulla huiusmodi exempla immortalium uita apparerent. Sed quot reperias, qui inimici mortem sua morte cupiant emptam, qui famam alteri perire cupiant suæ famæ exitio? Sed ne simpliciter quidem petendum a' Deo, vt inimicum percutiat: nam quum ille inimicos diligi mandauerit, & ostendendum sit, nullos nobis esse inimicos; quæ inimici, at quæ vltionis potest esse mentio? quomodo postulare poterimus, vt ignoscat peccatis nostris, si aliena puniri postulamus? Etenim dictum est a' Domino non dimitti nobis delicta nostra, nisi nos pariter alijs dimiserimus: nos vero' non modo non dimittimus, sed Dominum etiam ne ipse dimittat flagitamus. Videtis quàm absurda imo quam iniqua hæc sit flagitatio, quæ tamen fit à pluribus. Adeũdum est ad Deum vt reddatur propitius, non vt exacerbetur, quod minimè hi faciunt, qui imprecantur alteri: qui sup[illegible] induentes personam, verba proferunt accusantium. Cõtra aũt pro aduersan[illegible] erat supplicãdum: nam si tunc ẽt nihil pro se dicerent, diuinam ad [illegible] misericordiam allexissent: nunc vero' illa agentes ad iram prouocant[illegible] agitur perinde ac si quispiam metuens clarum, & potentem virum[illegible] quem iniuria læserat, supplex ei fiat pro reditu in gratiam: interim inim[illegible] illac videns transeuntem, velit deserta sua supplicatione eum persequi, & trucidare: ac non contentus proprijs viribus, ab eo cui supplicabat, petat magna voce vt se adiuuet; sociumq; ad eam cædem præbeat. Quid hac imagine quæso fœdius, aut turpius excogitari põt? Nonne, qui sic ageret, indignationem, & iram commoueat ei[illegible] se antea precibus lenire tentabat? Certè si vir fuerit, aut vllã partem

habeat ſani conſilij, excandeſcet: & hominis oderit mores. Eadē cauſa eſt iſtorum, qui ſibi delictiſq; ſuis à Deo ſuppliciter poſtulāt ignoſci. Deinde verbis præcibuſq; ſuis in inimicos feruntur, atque eos voto perimunt: idq; fieri, & peragi à ſupremo omnium Domino requirunt. Vtrum hoc eſt ad miſericordiam ſui Deum inflectere? an ad vltionem, quam in alios poſtulant contra ſe animare? Num impudentia quicquam valet ad impetrandum? non opinor. Quod vero os poſtulantis à Domino veniam, quam ipſe alij conſeruo non concedit? Quid ergo? orandum pro his, qui in nos vel noſtra irruerunt? Sic certe: ſi diuinum ſequimur ſermonem. At durum id. Minime vero: niſi durum ſit orare pro his qui profuerunt: Nam & ſi illi non hac mente contra nos inſurrexerunt, plurimum tamen conferunt, ſi ipſorum iniurias leni, & clementi animo excipiamus: quoniam tunc ab hominibus laudes; & à Domino æterna præmia referemus. Nec vero quenquam moueat, quod in pſalmis leguntur ſæpius imprecationes quædam; veluti illud. Fiat menſa eorum in laqueum, & cætera, quæ ibi dicuntur: hæc enim, & talia prænunciantis Spiritu, non optantis voto exprimuntur. Illud etiam, quod in Apocalypſi legitur, orare Martyres, vt eorum ſanguis vindicetur: ita accipiendū eſt, vt in hominibus extingui velint peccati regnum, ſub quo tàm impia pertulerunt. Nam ne Martyres quidem dum hic agerent, & torquerentur, ſæuum quicquam, & acerbum, tortoribus ſuis optauere. Ipſe Dominus in cruce pro crucifixoribus ſuis orauit: & eodē exemplo pro lapidatoribus ſuis Stephanus; qui primus ſanguinem pro Chriſto fudit. Iacobus Apoſtolus, is, qui frater Domini eſt dictus, præceps actus à Iudæis de pinnaculo templi, inuentus eſt humi ſemianimis iacens, pro inim[illegible] ſuis orare. Paulus quoque anathema fieri cupit pro fratrib[illegible]um perſequentibus; modo conuerterentur ad Dominum, & [illegible]ute æterna potirentur. Si quis odiſſe velit inimicum, odio hab[illegible] in eo peccatum: idq; poſtulet occidi: hominem autem ipſum [illegible]um velit, quem nobis proximum fecit, & naturæ ſimilitud[illegible] & fidei ſocietas, & ſpes cœleſtis hæreditatis ſimul capiendæ: quæ iniquis quoque propoſita eſt ſi reſipuerint. Hoc agentes incitabimur medicos qui hominem in lectulo iacentem amant: morbum autem, propter quem iacet, tantum abeſt, vt ament, vt ipſum duriſſime inſequantur, interficereq; cupiant, vt homo viuat. At hæc [illegible]tur. Videntur nanque ſibi homines quaſi iuſte optare inimicoum mortem. Moriantur (inquiunt) inimici: Quid ita? quia

iniqui,& peruersi sunt. Non sic agent si me vel diuina potius audierint mandata: quæ non admodum difficilia sunt. Num difficile est vnum mutare verbum eadem remanente? non opinor. Mutent ergo,& non dicant moriantur inimici, sed corrigantur. Hoc si fiat, inimici erunt mortui: iam enim correcti, non erunt inimici. Quicunq; autem dicit, non ignosco inimico meo, nec ignotum volo: cupio vt moriatur: quia malus est homo: si id dicit animi sui dolori indulgēs, hic è bono malus fieri incipit: & ambiguū relinquitur, vtrū è duobus malis Deus prius vlciscatur: nam de malo supplicium vt sumeret postulabatur. Quid de his dicendum, qui nullis inimicitijs, sed prædæ amore adducti aliena cōcupiscunt? Optat miles conducticius direptionē oppidi, quod obsidet: vt spolijs alienis suas augeat opes. Medicus orat morborū prouentum, vt ei q̄stus accedat vberior. Efflagitat alius propinqui mortē, vt ad eius hæreditatem quāprimum perueniat. Mercator huc preces suas dirigit vt merces suas quāplurimi addicat: & vt earum vitia lateant emptorē. Hypocritā, quid aliud in votis, & precibus habere censes? nisi vt eludens, quum sanctus non sit, sanctus tamen hominibus esse videatur? Hæc improba vota si dicerem audire Deum, ipse improbus essem. De his & talibus loquebatur Iacobus Apostolus in epistola. Petitis & non accipitis, eo quod male petatis, vt in concupiscentijs vestris insumatis. Constat autem, vt ne de hac quidem re monere oporteat, Impia contra Deum, Iniusta contra se ipsum, perniciosa contra proximos, non esse postulanda De reliquis vero, ea quæ ad diuini nominis gloriam, & animarum pertinent salutem, quæ in virtutibus, & animi dotibus sunt posita; hæc tuto, & audacter petenda sunt, Non enim verendum est ne noceant: & pr[illegible]oniam prima etiam sunt bona. Ista autem temporalia commoda, quor[illegible]n inopia affert molestiam, posterius petenda sunt: quia inferiora su[illegible]bona, & sub exceptione si id ille velit: volet autem si profuturum [illegible]ouerit petentibus. Nam concessa obesse possent, & infestos exitus ha[illegible]ere. Hoc, exemplo Christi (quo quid potest esse sublimius?) faciendu[illegible] ille enim quum ex natura hominis assumpti rogaret Patrem, vt calix acerbissimæ illius passionis (si fieri poterat) ab eo transiret, subijciebat singulis eius orationibus. Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Itaque paulo post, ad illa supplicia processit, qu[illegible] humana detrectabat imbecillitas: quia sic disposuerat P[illegible]m & ipse, vnde filius est Dei: & unum, & idem cum Patre. Nam etsi de Patre

legimus. Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret: nihilominus de filio quoque inuenimus, Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris. Et quemadmodum de illo refertur: Qui etiã proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum; ita & de isto narratur. Oblatus est, quia ipse voluit. Quod si Christus id quod ad corporis commodum spectare videbatur, ne illa acerba, & molesta sensibus subiret, orationem suam ita temperauit, vt rem totam diuinæ permitteret voluntati, nos qui sumus, vt idem facere detrectemus? præsertim quum orantes Dominicã orationem, & cœlesti parenti colloquentes dicamus. Fiat voluntas tua, non enim aliud decet ore, aliud mente agitare: nec de eo quod absolute fieri optamus, partem aliquam subtrahere oportet. Quid porro melius, quàm in huiusmodi ambagibus, quæ nescias quo fine claudantur, rem diuino subdere iudicio; quod nec fallere, nec falli nouit? hoc enim omnis postulat ratio, vt cæcutiens aliquis committat se videnti. Exaudiri omnes, qui hoc modo postulant dicendum est: quia & si non id quod postulatur, id tamen vnum, quod maximè spectat postulatio, expletur: vtilitas scilicet rogantis. Non enim conqueri potest se non auditum à Rege, qui argentum postulans pro argento aurum retulit. Ipse Dominus an non exauditus in horto? non quia ablata supplicia, quæ humano more fugiebat; sed quia illata; & ea de re glorior effectus. Nam quia obediens factus est Patri vsque ad mortem, mortẽ autem crucis, propterea (vt ait Apostolus) exaltauit illum Deus, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genuflectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum. Ipse Dominus quoq; post passionem illam acerbissimam ostendens se discipulis [illegible]) mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Exa[illegible]tum quoq; Apostolum Paulum dixerim: non quia ablatus fu[illegible] stimulus carnis, & Angelus Sathanæ colaphizans, sed hæc [illegible] relicta ad maioris meriti coronã: & vt antea dictum est, ne d[illegible]deret elatus superbiæ vento propter magnitudinem re[illegible]onum. Quamobrem respondit Dominus roganti. Sufficit tibi gratia mea. Virtus in infirmitate perficitur. Sic Deus pro immensa bonitate antequam panderet causam, seruauit Apostolum nõ modo nescientem, verum etiam inuitum: postmodum scientem, & volentem [illegible]bi rationem eius, quod fiebat, agnouit. Rogant multi, vt opinor A[illegible]xemplo tentationem sibi quampiam auferri: cupientes animi tranquillitatem, & pacem: tentatio autem illis onerosa

est.

est. Audit hos quoque Deus etsi non auferat tentationem; quia velit eos sustinere, & vna cum tentatione facere prouentum. Nō enim semper vtilis pax; sed belligerandum est sæpe nobis in hac vitæ militia: quia vbi nulla certamina, nec illic victoribus coronæ. Si certaminum piget, ne coronæ quidem expectandæ sunt: quoniam hæ propter illa contingunt. Quod si quis dicat se coronari nolle: is ingratus est Deo, & sui fastidiosus boni. Ergo in his, quæ iucunda nobis videntur, & commoda, ignoramus tamen an salutaria sint futura; subdamus diuinæ voluntatis arbitrio: deinde quicquid de his contigerit, satis auditos credamus: Non enim aliud quàm quod Deus vellet fieri optamus: nihil autem fit, nisi quod ille factum velit. Cogitandum est sæpius, ꝙ Deus omnia nostri causa vult. Non dissentiamus igitur inuicem; sed copulemus voluntates: & in hac copula, regimen sit illius, qui potetior est & sapiētior. Certū est audiri nos non pro animi nostri, sed pro iustissima, & sapientissima Dei voluntate. Hoc testatur, & beatus Ioannes in epistola dicens. Hæc est fiducia, quam habemus ad Deum, quia quicquid petierimus secundum voluntatem eius audit nos. Magnum (vt opinor) beneficium Apostolus putat, quòd audiat Deus petita secundum voluntatem eius: nam si quem audiat secundum voluntatem petentis tantum, hunc potius nòn auditum dicam: qui permissus in cupiditatibus suis, & adinuentionibus ambulare, ruinæ, & perditioni relinquitur. Hæc & talia quædàm intelligentes nonnulli sanctitatis studiosi gratias agebant Deo quotidianas pro beneficijs, quæ ipsis non modo scientibus, sed etiam ignòrantibus, nec volentibus tantùm, sed etiam inuitis exhibuisset. Quin etiam (quod est admirabilius) gratias agebant, quòd inferorum pœnas induxisset: quonia nas eius [illegible]itiæ maximè congruere arbitrantur, & sua commoda diuina laud[illegible] posteriora ducebāt. Ergo (vt illuc reuertar) Æterna primum, & qu[illegible] non videntur petenda. Nec dico ista temporalia non petenda. Nam Sacerdotes quoque videmus publicè pro salute corporum, pro pace [illegible]mporum, pro vbertate frugum supplicare. Petenda sunt igitur, sed secundo, & tertio loco, & ita dari petenda si non fuerint impedimento ad ea, quibus primas partes in petitione nostra detulimus. Det ista Deus, non det, relinquat ac tollat pro arbitrio, modò seipsum non auferat. Tanta autē ignorationis nube premitur humanum [illegible], vt in his etiam, quæ minimè quis putaret, quid expe[illegible] non diluceat. Scientia existimatur de genere esse magnorū bonorum, quod

mihi quoque videtur. Attamen expedit nō accipere ei, qui per eam intumescit. Econtrario nihil fœdius, nihil horribilius peccato, nihil quod Deo magis sit contrarium. Veruntamen expedit alicui cadere in manifestum peccatum, si de tali casu pudor eum cœperit, & feruidior ad virtutem capescendam resurgat. Lacedæmonij, qui vt in illis gentium tenebris optimè cōstitutam habuerunt Rempublicam præter id quod petebant à dijs generaliter bona sibi dari, quod maximè erat Socraticum, illud etiam addebant; vt nemo ab eis iniuria afficeretur, ipsi autem affici possent. Hoc vltimum iniuria affici posse, si quispiam verba, & non sensum spectet, forsitan irriserit, quid enim tam ridiculum, quàm quum optent cæteri se ab iniuria tutos, postulare quenquam à dijs, vt ipse iniuria, idest malo affici possit? Stulta igitur videtur fuisse postulatio. At tantùm abest, vt stulta fuerit horum virorum postulatio, quin prudētissima potius. Siquidem postulabant aduersus mala inuictam animi patientiam atque constātiam, hoc enim erat iniuria affici posse, traditam ab alijs iniuriam, placidè, humanè, tranquillè ferre, nam qui impatienter iracundè fert, & quoquomodo vlcisci dolorem suum cupit, is iniuria affici nequit. Hoc illi auersabantur, nolentes præcipitanter, & iniustè ferri, ideo illud deos rogabant. Cur non hoc idem votum sit commune Christianorum omnium, quod tunc fuit vnius Laconicæ gentis? Melius id quidem, quàm inimico optare paupertatem, aut crudele lethum. Si vrgeat inimicus, impellat, laceret, trahat, mutilet, rogari potest Deus, vt amoueat iniuriā, sed quid si nolit? sinat autem illum ruere, & indies deteriora moliri? nonne rogandus ipse, vt præstet iniuria affici posse? idest quoscunque contumeliarum aculeos lento quietoq; animo fer[illegible]us, tum fraterno dilectionis studio, tum vt diuina eius virtus [illegible] mentibus nostris elucescat, quod quum cōcesserit (nam vt n[illegible] concedat suppliciter, fideliterq; postulanti fieri non potest) no[illegible]e potior hæc victoria, quàm omnino sine certamine relictum [illegible]uisse? Rursus opponat se forsitan alius quispiam, asserens superfluam esse curam petendi aliquid à Deo. Duo enim facit rogans quempiam. Vnum quod indicat, quo egeat, & quid sibi concedi velit. Alterum quod precibus illum suis flectere conatur, quorum neutrum in Deum cōpetit. Vtra enim de causa accedemus ad Deū [illegible]? An vt indicemus quid opus sit nobis? At ille non modò melius qu[illegible] nos, sed ante nos prospexit quid expediat, quidque necessarium sit saluti nostræ. Ille vnus ex æternitate sua, cuncta iam

vidit. Quid eum fallit, qui etiam viscera nostra, & renes rimatur? At vt flectamus eum rogãdo, quasi mutabile sit æternũ Dei decretum.

„ Desine fata Deum flecti sperare precando.

Vt Virgiliano testatum est carmine. Si enim statuit dare, dabit etiam non roganti, sin aliter, ne rogatus quidem. Itaque frustra preces adhibentur. Plerique contra existimant, fatum posse precibus, & sacrificijs superari, volubilem Dei esse sententiam, qua in sententia Ægypti sacerdotes fuisse tradunt. Idque comprobari potest Ezechiæ Hierosolymæ Regis exemplo, cui grauiter ægrotanti, quum Propheta sic Deo mandante dixisset. Dispone domui tuæ, quia morieris. Ille conuersus ad parietem orauit Deum, fleuitq́; (vt scriptum est) fletu magno. Tum Dominus per eundem Prophetam. Audiui orationem tuam; & vidi lachrymas tuas. Ecce ego adijciam super dies tuos annos xv. Hic videtur, quod prius denũtiari iusserat Deus de morte, supplici commotus fletu mutasse. Hæc quomodo se habeant discutienda sunt. Et in primis argumentationi illi superiori occurrendum, ne qui fallantur; eaq́; de causa orationes relinquant, vel his minus confidenter insistant. Non enim istud continet omnes partes diuini decreti, statuit Deus dare aut non dare. Sed quid si statuit dare postquam fuerit rogatus? quis neget necessariam esse rogationem ad impetrandum? Et vbi impetrat, non dicendum est diuinum decretum esse mutatum, sed impletum, dum conceditur orationibus, quod his concedendum esse decernitur. Nõ omnia mortalibus gratis exhibet Deus, sed rogari se vult sæpius, nec id satis, sed laborem quoque nostrum, & curam, & diligentiam requirit, alia ratione non daturus. Nam multi non peccando tantùm, sed agendo, vigilando, prouidendo, labores, pericula [illegible] subeundo, & prospera adepti sunt, & aduersa depulerunt. Alijs quibu[illegible]m Diuitiæ, Honores, Imperia, Magistratus, quiescentibus contigerun[illegible] adeo vt veluti in somnis viderentur effecti beati. Sic etiam e pericu[illegible] subducti sunt quandoque quidam, nulla eorum intercedente cura, [illegible]xilio vnde nõ credebatur, oblato. Cur autem cum his hoc modo vta[illegible] Deus, cum alijs alio; ne quærendum quidem. Nouit ille quid agat. Illud satis est intelligi, non semper Deum eius Dona ingerere, sed ea concedere, si humanum accesserit studium, nam si quis adipisci expectat humanarum diuinarumq́; rerum cognitionem, quæ sapientiæ dicitur, nonne hanc debet à libris, à præceptoribus, à vigili[illegible] tationibus diurnis nocturnisq́; petere? Ita opinor. [illegible] concedet hanc

Deus, optimè, sed per hæc. Posset ille quidem, si vellet, subitò eam cuilibet infundere, quemadmodum Salomoni, & quibusdam alijs infudit, sed laborantibus, hanc frequentius donat. Similiter si diuitias affectans, nolit agrum colere, nauigare, mercari, sed ociosus, oscitansq; domi sedeat, expectans, quòd irrumpant in eius ædes diuitiæ repentinæ, vero sit propius, quòd inutiliter expectet. Fieri potest, vt inambulando inueniat thesaurum submittente Deo, sed si quod crebrius fit, valet, illud magis inueniet, quòd nihil agēs, nihil habet. Hoc olim quoque innotuit gentibus. Non enim falsorum Deorum veneratio impedimento fuit quominus hoc mentis lumine viderēt. Itaque M. Cato penes Sallustium grauissimum historiæ scriptorem, differens in Senatu Romano de coniuratorum pœnis, admonet Patres conscriptos, vt acriter velint intendere, nec segniter Rempu. capescere, confisos dijs immortalibus, qui in maximis sæpe periculis Romanum Imperium seruauerunt. Non enim votis (inquit) neque supplicijs mulieribus auxilia Deorum parantur: sed vigilando, agendo, bene consulendo prosperè omnia cedunt. Vbi socordiæ te atq; ignauiæ tradideris, nequicquam Deos implores: irati infestiq; sunt. Alter non minus eloquens historiarum scriptor, in vita, & gestis Pauli Æmilij, Perseum Macedonum Regem grauiter accusat: quòd quum aduersus Romanos bellum gereret, & iam collatis signis dimicaretur, ipse statim ex acie excessit ob timiditatem animi, & ad vicinum Herculis fanum confugit: quasi oraturus Deum, sacraq; facturus: qui tamen (inquit) ignaua sacra ab ignauis nō recipit: nec preces contra fas audit. Fas autem non est non iaculantem signo potiri, neque vincere fugientem, neque inerti rem bene succedere, neque malum esse fœlicem. At Aemilij (inquit) votis aderat Deus. Orabat enim victoriam bello, arma vibrans, & pugnans, & milites dirigens; & omni alio Imperatorio fungens munere: Quapropter annuente Deo victoria ad Romanos peruenit, fœdus exitus Perseum est insequutus, exercitu eius cœso, & fugato, ipse capitur Romamq; vinctusque perducitur, et omnis Macedonica Gaza multorum Regum successionibus parta, & seruata, in Romanum ærarium transfertur. Ad eandem sententiam differit Plotinus inter Platonicos Philosophos illustris, libro de prouidentia primo, cuius verba commodius quoque fuerit recensere. Demonstrata sunt (inquit) gymnasia in vrbibus bene institutis, vbi iuuenes exercere corpora, & se ipsos durare in patientia, & armorum disciplinam perdiscere debeant. Si qui

autem id negligunt,& pro labore mollem,& desidem vitam amplectantur, congressi deinceps cum viris fortibus, inermes ab armatis, ignaui ab exercitatis vincentur: quo tempore non oportet Deũ pro his,qui sunt imbelles pugnare: Lex enim ait salutem non votis, sed fortitudine in bello quærendã. Neq; decet eos, qui vouent,sed qui colunt terram,colligere fructus,neq; sanos esse eos, qui curam valetudinis nullam habent. Præterea ridiculum est,cætera quidẽ ad vitã pertinentia,omnia propria sententia facere:quamuis non ita,vt placet dijs,efficiãt.Salutem vero totam à dijs exigere:præsertim quum neq; illa fecerint,per quæ Dij homines seruari iubent. Habetis quid tali in re hic philosophorum elegantissimus senserit. Vultis ne idem comprobari vobis quoq; Poëtarum testimonio? solo vtar Virgilio,qui summus inter istos fuit:& cuius memoriam Plotinus modò retulit illata de agricola mentione. Ille nanque hunc eundem agricolam exhortans ad laborem,& veluti præsentem compellans,cum eo agit pulcherrimè illis versibus.

„ Quod nisi,& assiduis terram insectabare rastris.
„ Et sonitu terrebis aues,& ruris opaci
„ Falce premes vmbram,votisq; vocaueris imbrem:
„ Heu magnum alterius frustra spectabis aceruum,
„ Concussaq; famem in syluis solabere quercu.

O quam mirè expressit illud de imbre,vt votis peteretur: Non enim est in potestate hominis efficere,vt pluat:& de cœlo,opportuno imbre aura irrigentur. Ergo hoc votis petendum, reliqua agrorum opera non votis modo,sed manu censet tractanda,si velit quispiam frugibus vesci Cereris, ac non concussa quercu in syluis famem(vt ipse inquit)solari: A[illegible] facienda illa, sed quotannis ait repetenda: nec quieti, & remissioni e[illegible] locum. Sin aliter fiat

„ Omnia fatis
„ In peius ruere,& retro sublapsa referri.
„ Non aliter,quàm qui aduerso vix flumine lembum
„ Remigijs subigit,si brachia forte remisit:
„ Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.

Sic veteres quoque sapientes viderunt,quod non difficile fuit videre; supplicationes,& vota inertium hominum,& ignauorum nullius esse ponderis penes Deum. Fit tamen quandoque vt sua spargat dona Deus etiam inexpectatò, vt hoc quoque [illegible] ostendat. Laboribus tamen,vt plurimùm, & magnis virtutum exer

citationibus res acquiri vult; non votis tantùm aut precibus solis, hinc etiam sapiens quidam dicebat Fortunam sibi manu parandam. Iubet in Euangelio Saluator discipulos non esse solicitos de cibo, & indumento. Respicite (inquit) volatilia cœli, quòd non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & Pater vester cœlestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis? & de vestimento quid solliciti estis? Considerate Lilia agri quomodo crescunt, non laborant, neq; nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut vnum ex istis. Si enim fœnum quod hodie est in agro, cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quantò magis vos modicæ fidei? Scit enim Pater vester, quòd his omnibus indigetis. His verbis, & exemplis ducti nonnulli viri, orationibus tantùm, hymnis, & cãticis insistere decreuerant. Alimentorum verò, & vestimentorum nullam penitus curam sibi suscipiendam ducebant; sed eam penitus cœlesti Patri relinquebant, qui eos pasceret, vt aues, & vestiret quemadmodum Lilia; nulla eorum opera intercedente. Verùm quum non multo post egestate rerum omnium præmerentur, nec subsidium cœleste, quod expectabatur, aduentaret; coacti sunt ad opera manuum confugere, hisq; à fame, & nuditate se redimere, & re admoniti intellexerunt illis Saluatoris sermonibus non omnem eximi solicitudinem escæ, & indumenti; sed eam, quæ nimis anxiè circa ista trepidaret. Aliquando tamen pauit Deus quosdam nullo eorum labore, quemadmodum de Helia sacra refert historia, & de Paulo primo eremi cultore scribit Hieronymus, vtrunque enim horum pauit Deus Coruis escam deferentibus; iam verò potum e quolibet riuulo licebat sumere. Viduæ quoque Sareptanæ concessum famis tempore [illegible] in hydria non deficeret, neque oleum in lechyto, [illegible], & se, & Prophetam alere posset. Sed hæc rara sunt, neque [illegible] exemplum trahenda, efficiuntur nanque extraordinaria Dei potestate, quà ille vtitur quotiescunque visum ast; sed præcipue vbi ineluctabilis vrget calamitas, quam nulla humana superare queat industria, & suppliciter diuinum eius auxilium postulatur. Cæterum illa naturæ vox facta ad egenos omnes, quam vsurpat quoque Apostolus. Qui non laborat non manducat, præualere consueuit. Non est quærendum, vt nostri causa assidue edat miracula Deus, tunc enim expectari se maximè censet, vbi humana ope [illegible] nec segnis ille ad subleuandum vbi nullam nostram sentit segnitiem. Quum Petrus ab Herode missus esset in carcerem, cu-

ſtodireturq; a᷉ quatuor quaternionibus militum, oratio fiebat (ſicut ſcriptum eſt) ab eccleſia ſine intermiſſione ad Deum pro eo. Itaque veniens Angelus Domini ſoluit eius vincula, & eductum de carcere, & de ciuitate mirabiliter ſeruauit, humanum enim defecerat præſidium, ideo diuinum non defuit. At quum Paulus Damaſci Chriſtum prædicaret, Iudæiq; id ægre ferentes egreſſum eius ex vrbe obſeruarent, vt illius vitæ vim inferrent, præfectus etiam Damaſci conaretur eum comprehendere; credibile eſt tunc eum oraſſe pro ſalute, quæ ſic illi contigit, nam dimiſſus eſt noctu de muro in ſporta a᷉ fratribus, atque ita inimicorum inſidias effugit: Rectiſſime᷉ id ab eo factum, nam vbi humano more ſalus quæri poteſt, non ſunt expectanda miracula, nec tum niſi ſalus quæritur, nihil contulit Deus, ſed plurimum, quum humanum adiuuat conatum, ad exitumq; deducit. Sed vel hoc ipſum, quod aliquid poſſumus, diuino eius munere poſſumus. Vt autem ſummatim dicam: Omnia quæ contingunt hominibus bona fluunt a᷉ Deo, non enim aliunde habentur. Sed non vnus donandi modus: Nam quandoque donat a᷉ ſeipſo, nullo humano vtens miniſterio, quandoque vt donet, operam ſibi noſtram, & induſtriam exhiberi vult, isq; mos ei plurimus eſt. Plures nunc ſunt, qui variarum pollent cognitione linguarum. Norunt enim Græce, Hebraice, Arabice, Latine, diſſerere, hoc quod pulcherrimum videtur, longo tempore, multo ſtudio, illis partum. At quicunque fideles initio naſcentis eccleſiæ Spiritum ſanctum acceperant; omnium gentium linguis ſtatim loquebantur. Vtrique idem conſequuti diuino munere, differunt tamen, quod hi laborãtes conſequuti, illi non laborantes: Nec minus tamen plenum Dei donum his contigit, qui laborantes, [illegible] laborantes ſuſceperunt. Vt autem reuertar ad Euangelicam illam ſimilitudinem a᷉ Saluatore propoſitam, quandoquidem nullos libentius ſermones, quàm Euangelicos tractamus. Paſcit & veſtit Pater cœleſtis operantes homines, & non operantes. Paſcit & veſtit operantes, vt homines, quibus ingenium, & manum dedit, vt valeant operari, & quorum opus adiuuat ne impediatur. Paſcit itidem alios, qui mala valetudine, vel qualibet alia de cauſa nequeunt operari, vt aues, quæ neque ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & tamen ad paratum ſibi cibum, & potum aduolantes ſaturantur. Veſtit vero, vt Lilia, & reliquos agri floſculos; qui neque nent, neque [illegible], & tamen ita veſtiuntur, vt horum veſtitus nitorem, nullæ regiæ opes poſſint

exæquare. Quum igitur nõ per se tantum donet hominibus Deus, sed sæpius in donando interuentu humanæ operæ, & aliarum quarundam rerum vtatur, prout visum est eius sapientiæ immensæ. Inter cætera per quæ statuit liberalitatem exercere, orationem humani oris, & pectoris collocauit: statuitq; multa conferre hominibus si rogetur, aliter non collaturus. Tantum autem abest frustra orationem tunc adhiberi, vt sit maximè necessaria. Quicunq; tunc dixerit non esse orandum vt assequamur concupitum, perinde absurde se habet, ac si diceret non esse ambulandum, vt aliquo perueniatur, nec comedendum, vt nutrimentum corpori suggeratur. Ergo orationum incumbit necessitas: nec ordo tunc diuinæ prouidentiæ soluitur, si oranti conceditur, quod antea orationibus concedendum diuino decreto fuerat institutum. Fatendum est autem naturalium rerum ordinem quandoque mutari orationibus, nunquam autem illum supremum diuinæ prouidentiæ uniuersa complectentem. Ezechiæ Regi, cui diuino iussu per prophetam denuntiata fuit mors, statim fuerat moriendum, si naturæ cursus ualeret: qui mutatus tunc fuit, quoniam confugiente Rege ad preces, & lachrymas, statutum fuerat immutabili Dei decreto, vt mutaretur. Valent igitur orationes: non quasi æternæ dispositionis ordinem mutantes, sed quasi sub eo ordine existentes, quo Deus concedit orationibus, vt per eas inferior rerum status in parte quapiam turbetur atque moueatur. Exeunt ordinem naturalium causarum miracula vniuersa: quæ tamen ordine illo superiore continentur, quo Deus illa ita fieri decreuit. In manu supremi Regis (vt huc reuertar) sunt omnia: qui tamen non omnia passim dat: sed sunt quædam, quæ ita demum decreuit dare, si rogetur. At id in[illegible] rogari vult, non sua, sed nostri causa instituit. Nam [illegible] quæcunque sua munera non petitus effunderet, ea non benefic[illegible] diuinæ homines, sed industriæ suæ, vel fortuitis casibus forsitan ascribant. Itaque rogari vult, & crebrius rogari: quo illud firmiter hæreat mentibus, quæcunq; bona huc veniunt, ab illo fluere: nam dum supplices rogamus donari salute, vel alijs quibuslibet, nos & nostra in eius manu posita fatemur: hunc habemus fontem bonorum omnium. Magna certè fidei est exercitatio, assidua deprecatio, quia fieri non potest, vt non credat Deo, qui se, & sua om[illegible] de illo pendere intelligit. Hinc etiã illum exardescit amor, dum quæ[illegible] n[illegible]is contulerit, & conferre paratus sit existimamus. Cogimur etiam metuere seu reuereri diuina eius mandata,

dum

dum euoluimus sæpius inter orandum, quàm facilè possit contumaces affligere. Rursus contra occurrit, tali protectis præsidio nihil esse metuendum: Nam si quid etiã calamitosum contigerit, id facilē exitum habiturum, & in melius profuturum: non posse eripi de manu tam potentis heri, qui nos nunc per iucunda & læta, nunc per tristia multa & aspera, ad æterna præmia vocat. His de causis iubemur orationibus insistere: quia per eas melius Dei magnitudinem, prouidentiam, liberalitatem, sapientiam, cognoscimus: & hoc cognito, magis atq; magis sanctissimæ eius voluntati obsequi curamus. Hæc omnia prosunt nobis: quid enim cõferunt preces nostræ Deo? non enim per has quicquã adijcitur, quo sit beatior. Itaq; non eget his ille: Attamen quoniã has de nobis requirit, egere putemus: sed ꝙ non egeret tamē, nisi nos illis egeremus. Laudamus frequēter orando, Deũ: commemorantes quãta potestatis suæ vi omnia de nihilo crearit; quantaq; sapientia disposuerit, quantaq; benignitate, vt vtilia essent effecerit: & eò sæpius tendit oratio, vt pronuntiemus quot nobis immerētibus inscijsq; contulerit: veluti ꝙ homines crearit rationis compotes: beluas subiecerit: alimēta suppeditarit: Angelorũ custodia munierit: vnigeniti sanguine redemerit: & corpori fidelium aggregarit: deq; his omnibus & alijs pluribus gratias habemus. Quicquid fit tunc in orando ad nos pertinet, non ad Deum: Non enim delinitur Deus laudes suas audiendo: nec de illis sibi pulcher videtur: quod hominibus contingit. Cur igitur adhiberi vult? quia non suum, sed nostrum amat profectũ. Hoc sacrificium laudis, quod offerimus: hæ labiorum hostiæ, quas immolamus: hoc quod incendimus thus gratiarũ actionis, nullam vtilitatem afferunt Domino cui deferuntur: nobis tamen [illegible]: nam præter id, ꝙ Deum magis discimus: illud etiam assequimur, ꝙ bonorum virorum explemus officium: eum laudando, cui vni omnis laus & gloria debetur: Grati etiam videmur gratijs agendis, & pia veterum beneficiorum recordatione Dominum ad noua prouocamus. Commemoramus sæpe & intendimus oratione, mala nostra, et rhetorum pene more exaggeramus: idq; gratum Deo: nõ quo doceri cuptat quasi ignoret: aut quò penes illum excitationi affectuũ possit aut debeat esse locus: sed vt ipsi melius agnoscentes miseriam nostrã, vehementius ad opem liberatoris confugiamus, & salu[illegible] tamus. Territus nãq; animus imbecillitate hu[illegible], territus varietate periculorũ & casuũ vndiq; circunstantiũ, territus magnitu-

dine peccatorum suorum,& diffidens sibi suisque viribus,tanto' ardentius committit se Dei patrocinio,quanto' acutius perspicit, nihil extra Deum relictum sibi, vnde subsistere possit. Ne illud quidem prætereo: Deum rogari velle,ne sorderent & vilescerent eius dona vltro ingesta. Vult enim magno extimari: p̄sertim ea,quæ extra ordinem concedit: & verè digna sunt extimatione, omnia diuina dona;sed magis æstimabuntur,si labore aliquo & sudore fuerint comparata. Non enim gratis habetur ad quod pretio precum peruenitur:imo vulgo' dici solet, nihil tam care emi, quàm quod precibus emitur: Et multi dicūt. Malo emere,quàm rogare. Illa vero' grauior, dignior & magnificentior orandi causa: vt mentem, spiritum, cor, Deo iungamus:qui fons est bonorum omnium vel omne potius bonum:quo in congressu, qui fit arrecta mente: sancti viri, sanctæq; mulieres prægustantes iam aliquid illorum cœlestium gaudiorum, non possunt deinceps hæc terrena nostra respicere: tanquam sordida,& fœda,luctus mœrorisq; plenissima. Pleriq; autem adeo exarserunt meditando,vt humanos omnes sensus amitterent: spiritu solo vigentes,quo Deo innectabantur. Omnem enim animi vim colligerant,vt eum sequerentur,quem maximè diligebant, & cum quo consistere cupiebant:qui spiritu solo qualitercunque apprehendi potest. Huc quicunque peruenit,vt possit euolare mente ad Deum sine vllo mortalium rerum sensu,hic intelligendus est flagrasse iam antea diuinorum amore:sed tunc maximè id ostendere, quum extra se veluti ebrius de illorum conspectu fiat. Quicunque talis est,is vbi se ad Deum conuertit aliquid petiturus, eo quandoque deducitur præ magnitudine amoris eius quem prospicit, vt petitionis etiam suæ obliuiscatur. Sed de h[illegible] aliquid posterius fuerit: pertinent enim ad illud ora[illegible]onis genus,quod mentale,seu spiritale vocare possumus: Sunt autem hæc paucorum:qui mundum cum eius pompis & concupiscentijs exuerunt. Nostra autem oratio tam altè ascendere nequit: quia terrenis occupati curis languidius Deum prosequimur. Orandum tamen; quia nullius desiderium, nullius preces ille spernit. Vera hæc sunt (inquit aliquis) nam causæ magnæ & plures sunt cur orandum sit: Quamobrem orandum censemus, & orabimus:sed quomodo id fieri debeat scire vellemus. Non frustra(vt vi[illegible] quæritis:nam parui refert scire quid faciēdum sit,nisi ratio et via facien[illegible] Sunt enim, qui non aliter orandum putent,vbi verbis id peragitur, quàm verbis diuinitus afflatæ scriptu-

ræ:quod vt rectè fiat, non tamen coarctandus est Orantis spiritus: quin alio verborum et sententiarũ genere vti queat, eo scilicet quem suggerit affectus, & quo magis in Deum rapi posse videatur. Ipsos videmus Prophetas & Apostolos variasse orandi formulas: & temperasse orationis suæ genus ad id quod agebatur: quamuis Apostoli, iam antea orandi formam à Domino suscepissent: Non enim fuit illis cura verbi, sed sensus: quem tenentes liberi erant in verborum delectu. Nihil referre arbitrabantur, qualibus verbis & sententijs aliquid peteretur, modò ad aliquam orationis Dominicæ partem referri posset. Ipse Dominus qui cæteros docuit quomodo orandum esset, vtitur alijs verbis: vt Pater venit hora, clarifica filium: & in horto. Pater si fieri potest. Demum (vt semel finiam) his modis & figuris loquutionis vtendum, quibus affectus & mens orantis inflammari magis & ascendere ad Deum posse videatur: Non enim potest oratio ardens & arrecta ad Deum peruenire, quæ nos antea arrexerit et inflammarit. Tanta vis locorum illorum, qui tractantur in dicendo, vt non solùm audientis mentem rapiant, sed etiam orantis: & quanquam Deus, quem vnum alloquimur, nullo verborum & sententiarum artificio, aut pondere trahatur: Interest tamen nostra cuncta depromere: quibus et miseriam nostram facilius et illius misericordiam latius agnoscamus. Nihil diffugiendum quod faciat ad illum intelligendum liquidius, & inflammatius appetendum: nouit nos ille intime: non sic nos illum. Ideo non sua causa, sed nostra amat in precem effusos: & perinde agi tunc vult secum, ac si mortalem Regem inscium rerum & cogitationum nostrarum, perturbationibus animi obnoxium, flectere precando oporteret. Idque hinc conijci datur: quòd in ipso psalmorum opere, quod orationum opus vocare possumus: (nam & si multa continet mystica, orationes sunt tamen) nihil prætermittitur, quod faciat ad commouendum eum, quem precaturi sumus: quod idem quoque fit in Propheticis & Apostolicis literis: Quam multa dicũtur asperè in aduersarios Hierosolymæ, quæ tunc ecclesiæ figuram gerebat? Deus venerũt gentes in hæreditatem tuam: et cætera: longè lateq; explicantur in aduersariorum odium et nostri commendationem. Coniungimus etiam sæpius causam nostram cum Deo & ostendimus malum nostrum ad illius iniuriam pertinere: quo circa illa dicuntur: Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Super misericordia tua & ve[illegible] quando dicant gentes, vbi est Deus eorum? Et alio loco idem Psal-

mographus. Ne memineris iniquitatum noſtrarum antiquarū, cito anticipient nos miſericordiæ tuæ: quia pauperes facti ſumus nimis. Adiuua nos Deus ſalutaris, & propter gloriam nominis tui Domine libera nos: Et propitius eſto peccatis noſtris propter nomē tuū ne forte dicant in gentibus vbi eſt Deus eorū? eandem ſententiā repetit alio loco. Imple facies eorū ignominia, & quærēt nomē tuum Domine. Erubeſcant & conturbentur in ſeculum ſeculi, & confundantur & pereant: Et cognoſcent, quia nomen tibi Dominus: Tu ſolus altiſsimus in omni terra. Sæpius expoſtulatio fit cum Deo. Sic Hieremias. Seduxiſti me Domine & ſeductus ſum: fortior me fuiſti, & inualuiſti. Sic Moſes quoque, quum ſuſtinere non poſſet populum flagitantem in eremo carnes, ait ad Dominum. Cur afflixiſti ſeruum tuum? Cur non inuenio gratiam coram te? & cur impoſuiſti pondus vniuerſi populi huius ſuper me? Vehemētior illa expoſtulatio, & quaſi officij admonio. Clamaui ad te Domine, tota die expandi ad te manus meas. Nunquid mortuis facies mirabilia, aut inferi exurgent & confitebuntur tibi? Nūquid narrabit aliquis in ſepulchro miſericordiam tuā, & veritatem tuam in perditione? Nunquid cognoſcentur in tenebris mirabilia tua; & iuſtitia tua in terra obliuionis? & econtrario adhibetur quoque verborum illecebra, velut a blandiente: ſic idem Hieremias. Ne ſis mihi tu formidini: ſpes mea tu, in die afflictionis. Et in pſalmis. Spes mea ab vberibus matris meæ. Et Domine ſpes mea a' iuuentute mea. Imploratur etiam quandoq; Deus ne relinquat nos humano iudicio: vbi ſcilicet calumnijs inimicorum premimur: Sed ipſe met iudicet & cognoſcat: quemadmodum ille dicebat in eodem pſalmorum opere. Iudica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingreſſus ſum: cum alijs pluribus, quæ adijciuntur. Et alibi, iudica me Deus, & diſcerne cauſam meam de gente non Sancta: ab homine iniquo & doloſo erue me. Et rurſus. Iudica me ſecundum iuſtitiam tuam Domine Deus meus; & non ſupergaudeant mihi. Quid illa præfatio, qua vtimur initio orationum? Domine exaudi orationem meā, & clamor meus ad te veniat: ita dicitur, quaſi excitare velimus, vt indormientem; & veluti parum attentum. Quin etiam obtendere aperte poſſumus in Deo ſomnum & obliuionem: & cum eodem Propheta orare. Exurge, quare obdormis Domine: exurge, & ne repellas in f[illegible]. Quare faciem tuam auertis, obliuiſceris inopiæ noſtræ, & tribulationis [illegible] audacius: quod accedimus etiam cum pol-

licitatione: quaſi habeamus aliquid, quod rependamus pro his, quæ dari petimus. Docebo iniquos vias tuas; & impij ad te cōuertentur. Et, os meum annuntiabit laudem tuam. Tunc acceptabis ſacrificiū iuſtitiæ, oblationes & holocauſta. Laus etiam adhibetur ad beneuolentiam conciliandam: qua recte vſi ſunt Apoſtoli, quum ſubſtituere collegam vellent in demortui locum. Deus qui corda omniū inſpicis, Hæc ſumma & vnica laus eſt Dei, quæ tempore prolata eſt. Quia ad id pertinet, quod tunc agebatur: vt quoniam ipſi non cognoſcerent qualis intus eſſet homo, ipſe deligeret, quem tanto muneri magis idoneum videret. Narratione ſunt etiam vſi apte & luculenter ijdem Apoſtoli in eiſdem actis. Conuenerunt enim vere aduerſus puerum tuum Ieſum in ciuitate iſta. Aliquando exponitur tantum id quo egemus, & nihil vlterius petitur: niſi forſitan gemitu vel vultu, vel quolibet alio corporis geſtu: quale illud eſt de Euangelio. Vinum non habent. Nulla ibi alia vox legitur emiſſa: attamen intellexit filius, quid mater fieri cuperet. Quum quidam offendiſſet Cæſarem Octauianum toti tunc orbi imperitātem, peteretq; veniam errori, ſcripſit ad eum verſiculos illos.

Si non peccaſſem, tu quid dimittere poſſes?
Materiæ veniam ſors tibi noſtra dedit.

Quanto melius id Deo diceretur: qui vnus poteſt peccata dimittere: & libentiſsime ſupplicibus dimittit: & qui optime nouit (ſecūdum Apoſtoli verbum) figmētum noſtrum? Poſſumus igitur cum Deo ita agere, vt meminiſſe velit figmenti noſtri, quàm fragile, quanq; ad peccandum ſit præceps: meminiſſe naturæ ſuæ: cuius proprium eſt miſereri & parcere: eſſe peccatorum noſtrorum miſeram illam quidem conditionem: ſed quæ vberrimam tamen præbeat materiā clementiæ ſuæ: minus cognitum fore, quàm benignus eſſet, ſi nihil ipſi peccaremus. Sunt etiam obſecrationes & obteſtationes, quas nos Chriſtiani maxime frequentamus: rogantes Deum per eius filium; per ipſius erga nos caritatem ineffabilem: per mortem, per reſurrectionem, per omne id quod noſtra cauſa vel dixit vel fecit. Summatim autem vt comprehendam: quicquid ad alium hominem diceretur commouendi cauſa, id Deo dicitur: quia hoc modo retractando, & conſiderando, quid nos ſimus, quid ille: quorum vtrunque precibus noſtris declaratur: eo deducimur, vt a nobis recedentes illum magis amplectamur, a quo vno ſalus nobis cōtinetur. Hinc etiā illud eſt, quod primum in præceptis eſſe volo: vt

humiles, supplices, deiectiq; ad orationes accedamus: non iactantes merita nostra cum aliorum etiam cõtemptu, sed extimantes id quod est; neminem tam subductæ esse rationis in vita, vt non delinquat: nam & Apostolis, quorum futura maior erat sanctitas, præceptum est, vt euntes in orationem, petant sibi a Domino debita dimitti: Si il li debent, quis immunis? Quam porro' stultum est putare in oratione se esse sine peccato, quum pro eius dimissione iubetur orare? Quis Ioanne Apostolo sanctior? quem diligebat Iesus: qui supra pectus Domini in cœna recubuit: cui virgini virginem matrem commendauit? Attamen eius est ille sermo. Si dixerimus quòd peccatum non habemus, nos ipsos seducimus; & veritas in nobis non est: Et Daniel tãtus ille Propheta. Quum orarem (inquit) & confiterer peccata mea & peccata populi. Ita, ne hic quidem fatetur se sine peccato. Nec ille, qui clamabat in psalmo. Ne intres in iudicium cum seruo tuo Domine: quoniam non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Non igitur sine his leuibus & quotidianis peccatis vita transigitur: quæ & si nobis Deus imbecillitatis nostræ misertus facile condonat: attamen peccata sunt: & quantùm illis est capitis reos facerent. Fuerunt olim & sunt nunc etiam (vt opinor) in ecclesia viri magnitudine virtutum insignes, Fortes, Pij, Misercordes, Continentes, & quiduis iustitiæ causa pti ferre parati. Attamen in multis quotidie offendimus omnes. Nemo est illorum quin seruus sit inutilis, etiam quum omnia fecerit. Cogitantes igitur, quòd quantuncunq; sanctitati morum studeamus, non omnino tamen ab omni criminis labe puri sumus: humillimè debemus de nobis sentire: nec in oratione virtutes & gesta nostra in medium deducere: sed diuinam clementiam, misericordiam, bonitatem, largitatem ad Deum ipsum allegare: Ipsum illum esse, qui peccatis nostris nunquam vinci potuerit quin misereretur: oblitos sui, admonuisse: auersos reuocasse: venientes benigne suscepisse: eripuisse a periculis: & rectè incedentes deduxisse: Petere ergo, vt more suo vtatur: petere vt quod efflagitatur, concedat: quo' eius laus, Fama, Gloria, Maiestas magis & magis eluceat: vtilitasq; et salus nobis alijsque pariatur: Nos indignos esse, qui aliquid exoremus, ob delicta: ad quæ nolit respicere, sed ad se ipsum magis: quid nouit etiam de iniquis promereri. Itaque grata erit oratio nostra, si nullo cum tumore illic erimus. Qui autem potest esse tumor? quum [illegible] etiam nostra benefacta, beneq; dicta ab illo sint? & nihilominus eadem [illegible], si diuinæ iustitiæ & bonitati fuerint

comparata, sunt omnia (vt cum Propheta dicam) panno menstruatæ mulieris fœdiora. Sed quam multa desunt quoque ad virtutum cumulum; nam vt etiam multum habeamus, plus est tamen, quod non habemus. Itaque studendum est semper, vt aliquid adijciatur: non de acceptis intumescendum: quasi aliquid simus, & multum labori industriæq; nostræ sit tribuendum. Omnino ea est Dei natura, vt prauis quoque aliquid largiatur: veruntamen haud facilè exaudiri dixerim hos superbos, qui omnia meritis suis deputant; & dignos arbitrantur, qui impetrent petita. Nos igitur oraturi circunspiciamus diligenter, qui nos sumus: & quis ille, quem alloquimur. Nos enim terreni: Ille cœlestis: Nos imbecilles: Ille fortis: Nos Ignari: Ille prudens: Nos impuri: Ille purus: Nos miseri: Ille Fœlix: Nos Finiti: Ille Infinitus. Neque hoc dico, quo terreamur maiestate tanti numinis; imò confidenter illuc accedendum seruata tamen reuerentia & humilitate. Si enim infirmitatem nostram & illius amplitudinem agnoscentes deijcimur, inclinabit se ipsum & propius accedet: Imò & ingredietur et penes nos manebit: Sin arrecta ceruice oramus, loco manet ille: & magnum interuallum atque chaos inter nos & ipsum. Terreri autem non decet ob eum, qui potentiæ admixtam habet bonitatem. Est Creator: sed idem quoque est Redemptor: Est Dominus: Sed Pater quoque. Est Iudex: sed Aduocatus pariter piorum & supplicum. Fiducia igitur sit, sed humilis: non inflata, non arrogans, non superba. Maximè autem humilitati studebimus, si in animo illud crebrius voluemus, placere Deo magis peccatorem deiectum, sed resipiscentem, quàm Iustum erectum: quod satis aptè expressit Saluator in persona duorum illorum Pharisæi, & Publicani. Orabat vterq; sed primus virtutes suas commemorans cũ proximi Publicani contemptu reiectus est. Alter verò peccator, quam miser, quanq; dolens accessit: qui pugnis pectus percutiebat: qui quod præ pudore ad cœlum oculos leuare non audebat, potuit vel cœlum ipsum sui misericordia ad se inclinare. Itaque hic sic gestis iustificatus, a templo discessit. Hoc igitur primum sit in oratione, deiectio sui ipsius: Sed quid si appellemus quandoque orando Deum, vt debitorem? num id arrogantiæ deputabitur? non opinor: modò illud intelligatur; quod debitor sit Deus, id eximiæ fuisse misericordiæ seu liberalitatis: Non enim debitor est ex dato nostro, sed ex suo promisso. Non possumus dicere Deo. Redde quod accepisti: [illegible] tamen dicere, da quod promisisti. Pudet forsitan conuenire Deum velut ex chi

rographo: sed quid si ille sic se se voluit obligare? huic eius voluntati, non resistam. Non equidem postulaui hoc chirographum: sed vltro delatum ab eo, qui potest & solet liberalitatem exercere, non aspernor: non enim periculũ est ne calumniosi more debitoris scripturam non agnoscat: quin prompte agnoscit & promptius, quod ex ea debetur, persoluet. Clamat Dominus in Euangelio. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & Ego reficiã vos. Cur non hanc promissam refectionem postulem? dicens me ad eum venisse: si tamen veni. Pollicitus est (Propheta nunciante) obliuionem peccatorum, quacunq; hora ingemuerit peccator. Ecce ingemisco; pœnitet gestorum: obliuiscere: nam ita dixisti, & scribi mandasti. Promisit per filium, æternam vitam omnibusqui in eum crederent: Hic te teneo Deus: Veritas es: non me fallet veritas: duo hæc sunt: fides: & eius præmium æterna vita: Si mihi dedisti vt crederem in vnigenitum tuum a te missum, quod non promiseras: non negabis secundum: quod in prioris gratiam promisisti. Possumus igitur hoc modo dum precamur, non solum ad Deum misericordiã ipsius & clementiam, sed etiam veritatem promissorum allegare. Inter promissa, illud quoque ponere possumus: q̃ auditurum dixit petitiones nostras: & daturum quæcunque saluti vtilitatiq; nostræ aptarentur. Si terrenus Rex iussisset nos petere quicquid vellemus, se petitionibus nostris non defuturum: Nos autem egentes aliquo, quod ille facile dare posset, adiremus ad eum cum illa præfatione: iccirco inductos aliquid petere ab ipso, q̃ nos sæpius iusserit seu exhortatus fuerit ad petendum: quantum momenti & roboris habere videretur hæc oratio ad obtinendum petita? Quæ igitur causa est, vt non eadem vtamur præfatione oraturi Regem cœlestem: quo maior creetur in nobis fiducia petendi & impetrandi? Non enim simulate aut temporis causa petere iussit, sicut mortales homines plerunq; solent: Neque ipsum vnquam pœnitebit pollicitationis suæ, sicut terrenum Regem pœnitere forsitan posset. Et hoc quidem modo petendum censeo. Sed accedat quoque oportet ingens, vehemens, & acris intentio in petendo: & feruidum, (vt ita dicam) pectus habendi quod petitur. Hoc innuit Dauid: petens sæpius a Deo in psalmis, vt clamorem eius exaudiat: significãs quanto studio petat; vel num putamus potius illum subleuata voce appellare Deum [illegible] cum surdastro res sibi esset? An illud verius: Non esse vnum tantum oris clamorem, sed mentis quoque alterũ:

non

IOANNIS SARII ZAMOSCII

DE SENATV ROMANO LIBRI DVO.

Index auctorum, & rerum memorabilium.

CVM PRIVILEGIO.

Venetiis, apud Iordanum Ziletum. M. D. LXIII.

AD AMPLISSIMVM REGNI POLONIAE PROCANCELLARIVM

Petrum Miſcouium

IN LIB. DE SENATV ROM. IOANNIS SARII ZAMOSCII

PRAEFATIO.

QVOD te minime fugit, PETRE MISCOVI, rerum etiam maximarum, atque adeo partibus omnibus expletarum, ut nihil deſcriptius, perfectiusq; eſſe poſſit, non ita facile excellentia, præſtantiaque cognoſcitur, niſi temporum momenta, & neceſſitates declarent. Atque hoc non ſolum is, qui artes, & opera ad uſum noſtrum excogitata, quotidianamque uitæ conſuetudinem conſiderare, uerum & ille, qui in imperia ac Reſp. intueri, & ſummorum uirorum, at-

que altissimis mentibus præditorum memoriam animo repetere uelit, longe uerissimum esse fatebitur. Celebrantur annalibus, & litteris multi sapientissimi, & fortissimi homines, quorum opera, atque consilio florentissimorum populorum nutantibus aduersa fortuna rebus subuentum, libertasque, & dignitas conseruata est. At eorum omnium uirtuti, & sapientiæ, nisi formidolosissimæ tempestates se obtulissent, haud profecto ulli essent memoriæ posteritatis commendati. Quæ cum ita sint P E T R I MISCOVI, si tempore isto non omnino [illegible]ptabili regni Poloniæ Procancellarius factus [illegible] amplissimi magistratus, in patria domesticis malis laborante, grauissimum onus, ingentem laudis tuæ segetem, ac materiam debes existimare. Mihi quidem cum de munere tanto, summa Regis optimi, & sapientissimi uoluntate, summoq; studio, ad te delato iucundissimum nuncium accepissem, fati ipsius incredibilem in uniuersa regnorum, & imperiorum ratione ordinem uenit in mentem admirari. Cum enim uitæ tuæ cursum cogito, serius te, non dico honorem hunc adeptum, quem nunquam concupisti, nisi ut patriæ prodesse posses, sed negotio huic difficillimo præpositum reperio, quam præstans tua uirtus, prudentia admirabilis, & exquisita doctrina postulabat. Neque uero lumen

ani-

animi ingeniique tui, cuius splendor exterarum nationum quoque oculos perstrinxerat, apud nos obscurum esse, neque probitas, cuius fama alienioribus ita te commendarat, ut tuæ laudi mirum in modum fauerent, non conciliare tibi singularem apud Regem nostrum amorem potuit. Quamobrem ita statuo, ut neminem propter se a Deo optimo maximo, uerum ad subleuandum mortale genus instrui, & ornari plurimis, & grauissimis artibus, atque uirtutibus; sic non tam hominum dignitate, aut gratia, quam illius supremi principis, & creatoris regnorum omnium prouidentia, ad magistratus mandandos Regum mentes allici, & impelli. Quo quidem diuino nutu, ac consilio, sapientia, & opera tua in tempus magis necessarium reseruata est patriæ; non autem honos is, qui tibi semper debebatur, humano iudicio, & uoluntate dilatus. Etenim molesto, & negotioso isto Reip. perfunctus munere, Ecclesiæ alicuius, te tanto Pontifice dignæ, gubernacula prehendere iampridem necesse habuisses. Ac in illo fastigio collocatus gregi tibi a Deo commisso æternæ utilitatis fructus præberes innumerabiles; & ex rerum diuinarum assidua tractatione, non fluxam, & commutabilem, uerum certam, ac constantem caperes uoluptatem. Sed nunc in tanta perturbatione ueteris

 di-

disciplinæ, patria legum, & institutorum custo de uigilantissimo, SIGISMVNDVS uero AVGVSTVS Rex ad eas difficultates, & asperitates rerum communium depellendas, quas, qui de imperio nostro sapienter cogitant, animo prouident, administro, adiutoreq; fidissimo, & in maximis negotiis gerendis, & sustinendis exercitatissimo careret. Ac illa quidem oblectatione salutari breui, amplissima dignitate collecta, gloriaque diuina nomini tuo constituta, in firmo iam, & sempiterno Reip. domicilio perfruere. Tuendæ autem religionis amplior occasio nunc tibi oblata esse uidetur. Etenim non solum iura, iudicia, dignitatem imperii nostri confirmari, uerum etiam labentem, & prope cadentem summi Dei cultum, sublatis in perpetuum exitiosi dissidii caussis, auctoritatis, & doctrinæ tuæ pondere fulciri, & stabiliri hoc tempore oportet. Namque tanta est expectatio magistratus tui, ut nihil tam perturbatum, ac permutatum in Repub. homines esse credant, quod nunc componi, & in antiquum statum restitui nequeat; talis de innocentia, & uoluntate tua in patriam insita in omnium mentibus opinio, ut nullas solicitudines, nullos labores, iuuandæ te illius caussa recusaturum, nulla cupiditate, nullis uoluptatum illecebris, nulla commodorum spe animum tuum non modo flecti,

sed

ſed ne tentari quidem ullo modo poſſe confidant. Facile enim perſpiciunt quid de eo ſperare debeant, qui ita ſemper uixerit, ut omnia conſilia, atque facta ad ſolam honeſtatem referret; atque ita ab ineunte ætate imbutus ſit, institutus, ut ſe non ſibi, ſed patriæ natum, nec ulla in poteſtate auaritiæ prædam, aut libidinum fructus, ſed inſtrumenta, adiumentaque moris maiorum, diſciplinæ, ac æquitatis tuendæ, & conſeruandæ quærenda eſſe arbitretur. Quare quemadmodum te antea, tanquam ex annalium memoria diuinum quendam hominem, uniuerſi admirabantur; ſic diuulgato nunc de tua dignitate hoc nuncio, cuncti incredibili afficiuntur lætitia; pro tua ſalute uota ſuſcipiunt; Regis optimi, ac præſtantiſſimi in hominum ingeniis, ac moribus æſtimãdis iudicium laudibus in cœlum ferunt. Quo in omnium eximio gaudio, ne ſolus Reip. noſtræ bonum non uidear agnoſcere, hos duos de Senatu Rom. libros gratulatores ad te mitto. Neque me latet quem mihi compellandum propoſuerim. Verum altera ex parte noui tuam ſingularem humanitatem, noui præſtans erga litteras ſtudium. Itaque daturum te hanc ueniam meæ in patriam pietati, tibiq; debitæ obſeruantiæ; atque & ſi fortaſſe non deſideres, tamen te id genus officii, quamuis a tenui, & uno de multis

h

homine profectum minime aspernaturum, non modo mihi facile persuadeo; sed etiam pro re certa statuo, planeque confido. Vale. Patauii. IV. K. Iul. M. D. LXIII.